

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Laura Tiitus

**PAGULASTE LÕIMUMISPRAKTIKAD SOOME, TAANI JA NORRA NÄITEL:
PRAKTIKUTE KIRJELDUSED JA TÕLGENDUSED**

Bakalaureusetöö

Juhandaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2019

ABSTRACT

Refugee integration practices in Finland, Denmark and Norway: practitioners' perspective

The aim of the following bachelor thesis is to describe refugee integration practices based on the descriptions and interpretations of practitioners in Denmark, Finland and Norway.

The following research questions were established:

1. How do the practitioners in given countries interpret the process of integration?
2. What are the interpretations of the practitioners in given countries regarding the barriers and facilitators of refugee integration?
3. What are the practitioners saying about their practices in given countries?

By the end of 2017 there were 25,4 million refugees worldwide, indicating an increase by 2,9 million people compared to the previous year (UNCHR, 2018). For many of these refugees returning to their home countries is not a viable option and therefore integrating into the host country becomes relevant. Although the number of refugees in Estonia is relatively low compared the other EU countries, there is an upward trend. Therefore, more knowledge on good integration practices is crucial in order to design an effective and wholesome support system to better integrate refugees in Estonia.

Three interviews were conducted with practitioners from Finland, Denmark and Norway.

The findings from the research concluded that integration practitioners define integration as a multidimensional, lengthy and individual process, that depends on refugees' willingness and resources as well as host country's level of support.

Secondly, practitioners see validity and relevance of information regarding host society, public discourse and mental health of refugees as important integration barriers and facilitators.

Lastly, the importance of both multi-professional teams and working on strengthening social links between refugees and public sector workers was brought up. Raising refugees' awareness on mental health issues and meeting them in open and natural settings was found important.

Also, integration by means of active inclusion, creating social bridges between locals and refugees and the challenges and advantages of close co-operation between local municipalities and voluntary sector were mentioned.

Key words: refugee integration, integration practices, refugee inclusion, integration practitioners

SISUKORD

ABSTRACT.....	2
SISSEJUHATUS.....	5
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	7
1.1 Rahvusvaheline kaitse ja pagulase mõiste.....	7
1.2 Pagulaste integratsioon.....	10
1.3 Konteksti kirjeldus.....	16
PROBLEEMISEADE.....	19
2. METOODIKA	
2.1 Metodoloogiline lähenemisviis.....	21
2.2 Andmekogumismeetod.....	21
2.3 Uurimuses osalejad.....	21
2.4 Uurimuse käik.....	22
2.5 Analüüsimeetod.....	23
2.6 Uurija refleksiivsus.....	23
3. ANALÜÜSI TULEMUSED JA ARUTELU	
3.1 Praktikute tõlgendused seoses lõimumisprotsessiga.....	25
3.2 Soome praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga.....	32
3.3 Taani praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga.....	34
3.4 Norra praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga.....	37
KOKKUVÕTE.....	41
KASUTATUD KIRJANDUS.....	43
LISA 1.....	47

SISSEJUHATUS

Rahvusvahelise rände intensiivistumine ja põgenike arvu kasvamine on esitanud väljakutse nii riikide sotsiaalsüsteemidele ja integratsioonipoliitikale kui ka kohalikele kogukondadele ja nende lõimumisvõimekusele. Seejuures on sisserändajate hulgas oluliselt haavatavamad need, kes on pidanud oma kodukohast põgenema, kuna kodus elamine on muutunud endale ja pereliikmetele ohtlikuks. UNHCR (2014) andmetel elas 2013. aastal üleilmselt 51,2 miljonit inimest, kes ei saanud oma kodukohas tagakiusamise, konflikti, üldise vägivalla või inimõiguste rikkumise tõttu elada. 2017. aasta lõpuks oli see arv kasvanud rekordilise 68,5 miljonini, hõlmates endas 40 miljonit riigisisest ümberasustatud inimest, 25,4 miljonit rahvusvahelise kaitse saajat ning 3,1 miljonit asüülitaotlejat (UNHCR, 2018).

Kolme võimaliku kestva lahendusena kodumaalt põgenenud inimeste olukorrale on UNHCR välja toonud vabatahtliku tagasipöördumise, teise riiki ümberasumise ja vastuvõtvasse kogukonda integreerumise (Solutions, i.a). Kuigi ideaalis on rahvusvahelise kaitse andmine ajutine lahendus, siis reaalsuses võibki konfliktide kestmise tõttu parimaks lahenduseks olla varjupaika pakkuvasse riiki lõimumine, mida ÜRO Pagulasamet (2002) defineerib dünaamilise, mitmekülgse, kahe-suunalise ja mitmemõõtmelise protsessina, kus on kaitstud indiviidide õigused, täidetud nende majanduslik potentsiaal ning arvestatud kultuuriliste ja sotsiaalsete vajadustega. Seega on lõimumise olemuse ja seda mõjutavate tegurite mõistmine eriti oluline, et kujundada ja toetada selliseid praktikaid, mis aitaksid niigi palju kaotanud inimestel väärikalt oma elu taas üles ehitada ja kohalikus kogukonnas osaleda.

2018. aasta lõpu seisuga on Eestilt alates 1997. aastast rahvusvahelist kaitset taotlenud 1101 välismaalast ja rahvusvahelise kaitse saanud 481 välismaalast, kellest 206 saabusid rändekava alusel (Siseministeerium, 2019). Võrreldes teiste Euroopa riikidega on Eestilt asüüli saavate inimeste arv küll märkimisväärselt väike, kuid 2015. aasta hüppeline tõus asüülitaotlejate arvus näitas, et globaalsed ja Euroopat puudutavad kriisid ei jäta Eestit mõjutamata. On vähetõenäoline, et Eesti muutub lähiaastatel massilise sisserändega riigiks, kuid vaatamata sellele on tähtis, et oskaksime võõrsilt tulnud - seejuures ka oma kodumaalt põgenenud - inimeste kohanemist, lõimumist ja heaolu parimal viisil toetada. Teiste Euroopa riikide praktikate ja lõimumist toetavate praktikute kogemuste uurimine aitab rahvusvahelisest kogemusest õppida ja integratsiooniga seotud väljakutsetele ennetavalt läheneda.

Uurimistöö eesmärk on kirjeldada pagulaste lõimumispraktikaid, tuginedes Soome, Taani ja Norra praktiku kirjeldustele ja tõlgendustele.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist olen püstitanud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad antud riikide praktikud lõimumisprotsessi?
2. Millised on antud riikide praktikute tõlgendused seoses pagulaste lõimumist takistavate ja soodustavate teguritega?
3. Mida räägivad praktikud seoses antud riikide lõimumisipraktikatega?

Uurimistöö koosneb kolmest suuremast osast. Esimeses osas annan teoreetilise ülevaate uurimuse jaoks olulistest teemadest, milleks on rahvusvahelise kaitse ja pagulase mõiste ning lõimumise ehk integratsiooni olemus. Samuti kuulub teoreetilise ülevaate alla konteksti kirjeldus, kus annan ülevaate uurimistööga seotud Põhjamaade rändeolukorrast ning uuritud praktikatest Soomes, Taanis ja Norras. Uurimistöö teises osas kirjeldan uurimuse metoodikat, andes ülevaate nii uurimistöö üldisest lähenemisviisist kui ka andmete kogumis- ja analüüsimeetodist ning uurimuses osalejatest, ning kirjeldan ja reflekteerin uurimuse käiku. Töö kolmandas osas esitan analüüsi tulemused kirjeldavas ja arutlevas vormi. Kolmas osa on alateemade põhjal jaotatud neljaks: 1) praktikute tõlgendused seoses lõimumisega 2) Soome praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga 3) Taani praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga 4) Norra praktiku kirjeldused seoses lõimumispraktikaga. Uurimistöö lõpeb kokkuvõttega, kus annan muuhulgas soovitusi järgmisteks uurimustemadeks.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Kirjanduse ülevaade koosneb kolmest osast. Esimeses osas selgitan rahvusvahelise kaitse mõistet ja globaalset konteksti, samuti selgitan pagulase mõistet käesolevas uurimustöös. Kolmandas osas käsitlen integratsiooni ehk lõimumise olemust, seda mõjutavaid tegureid ning integratsiooni indikaatorite raamistikku. Kirjanduse ülevaate kolmandas osas annan ülevaate Taani, Soome ja Norra kontekstist seoses rahvusvahelise kaitse saajate ja nende lõimumise toetamisega ning ülevaatliku kirjelduse nendest konkreetsetest praktikatest, mida uurimistöös käsitlen.

1.1 Rahvusvaheline kaitse ja pagulase mõiste

Järgnevalt selgitan rahvusvahelise kaitse saamise seaduslikku alust ja täpsustan pagulase mõistet käesolevas uurimustöös, samuti annan ülevaate pagulaste olukorrast globaalses kontekstis.

Rahvusvahelise kaitse saamine

Rahvusvahelise kaitse saamise vajadus tekib olukorras, kus inimene on väljaspool oma koduriiki ega saa tagasi pöörduda riskide tõttu, mille eest tema koduriik kas ei soovi või ei suuda teda kaitsta (UNHCR, 2017). Nendeks riskideks on tüüpiliselt tagakiusamine, loodus- või inimtekkelised kataastroofid, kodakondsusetus või sõjakonfliktist või muust vägivaldsest situatsioonist põhjustatud oht inimese elule, vabadusele või füüsilisele puutumatusele (UNHCR, 2017). 1948. aastal välja kuulutatud ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni 14. artikli järgi on igal inimesel õigus tagakiusamise korral taotleda ja kasutada varjupaika teistes riikides (Inimõiguste..., i.a), seega kasutavad kõik varjupaigataotlejad universaalset ja tunnustatud inimõigust.

Eestis antakse rahvusvaheline kaitse asüülitaotlejale, kelle puhul leitakse alus kas pagulasstaatuse, täiendava kaitse või ajutise kaitse andmiseks (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006). Seejuures on pagulasstaatuse seotud ÜRO Pagulasseisundi Konventsiooni definitsiooniga, mis tunnistab pagulaseks isikut, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast viibib väljaspool oma kodakondsusjärgset riiki ega suuda või soovi sinna tagasi pöörduda (Pagulasseisundi konventsioon, 1997). Täiendava kaitse saaja ei kvalifitseeru küll selle definitsiooni järgi pagulaseks, kuid tema puhul on alust arvata, et koduriiki

tagasipöördumine tooks kaasa tõsise ohu, sh surmanuhtluse, piinamise, ebainimlike või inimväärikust alandavate kohtlemis- või karistusviiside kasutamise või vägivalla ohvriks langemise kas rahvusvahelise või riigisisese relvakonflikti tõttu (Välismaalasele..., 2006). Ajutise kaitse andmine on seevastu erandlik menetlus, mille eesmärk on massilise sisserände või eeldatava massilise sisserände korral viivitamatult anda ajutist kaitset neile, kes ei saa oma päritoluriiki tagasi pöörduda (Välismaalasele..., 2006).

Rahvusvahelise kaitse kontekstis räägitakse ka rahvusvahelise kaitse saajate ümberasustamisest ja ümberpaigutamisest, mis tähendab vastavalt kas kolmanda rahvusvahelise kaitse saaja vastuvõtmist kolmandast riigist või teisest Euroopa Liidu liikmesriigist (ERV, 2014). Samuti tuuakse eraldi välja saatjata ajaealised, kes on saabunud ilma täisealise vastutava isikuta või täiskasvanud vastutavast isikust peale riigi territooriumile asumist ilma jäänud (ERV, 2014).

Pagulase mõiste uurimistöö kontekstis

Kuigi seadusandlikus kontekstis mõeldakse pagulase all pagulasstaatuse saanud inimest, kes vastab ÜRO Pagulaskonventsiooni definitsioonile, ja rahvusvahelise kaitse saajate all nii pagulasstaatusega inimesi, täiendava kaitse saajaid kui ajutise kaitse saajaid, siis käesolevas töös kasutan pagulase ja rahvusvahelise kaitse saaja mõistet samatähenduslikult. Uurimistöö kontekstis on eelkõige oluline, et tegemist on oma kodumaalt põgenenud inimestega, kelle rahvusvahelise kaitse saamise vajadust on tunnustatud kas ajutise või täiendava kaitse või ÜRO Pagulaskonventsiooni järgse pagulasstaatuse andmise korras, mis tähendab, et nende kohta on tehtud otsus, et nad jäävad uude asukohariiki, ning nende jaoks on seega vastuvõtvasse riiki lõimumine üheks püsivaks lahenduseks.

Pagulaste olukord globaalses kontekstis

Kuigi kodumaalt põgenenud inimesi on aidatud ka enne rahvusvahelisi kokkuleppeid ja pagulasi abistavate organisatsioonide loomist, siis ÜRO Pagulasamet (UNHCR) loodi Teise maailmasõja järgselt eesmärgiga miljoneid põgenenud või kodu kaotanud eurooplasi aidata (History..., i.a). Pagulasameti tegutsemiseks anti tol hetkel kolm aastat, kuid järgnenud kriisid nii Euroopas kui üleilmselt andsid ja annavad organisatsioonile siimaani tööd (History..., i.a). ÜRO Pagulasameti statistika annab aimu oma kodumaalt põgenenud inimeste olukorrast ning hetke trendidest globaalses kontekstis.

2017. aasta lõpus elas paguluses üleilmselt 25,4 miljonit inimest, mis oli 2,9 miljonit rohkem kui sellele eelneval aastal (UNHCR, 2018). Jätakuvalt võtavad suurema osa maailma pagulastest vastu arengumaad – 2017. aastal said 85% pagulastest rahvusvahelist kaitset arenguriikides, seejuures asus suurim arv kaitse saajaid Türgis, Pakistanis, Ugandas ja Liibanonis (UNHCR, 2018). Kuna paljudel nendest riikidest on juba mitmeid teisi väljakutseid jätkusuutliku arenguga, on piisavate ressursside mobiliseerimine suure hulga pagulaste saabumisele reageerimiseks eriti raskendatud (UNHCR, 2018). 2017. aastal tulid rohkem kui kaks kolmandikku kõigist pagulastest viiest riigist: Süüriast, Afganistanist, Lõuna-Sudaanist, Myanmarist ja Somaaliast (UNHCR, 2018). Nendest 52% olid lapsed, kellest 173 800 olid kas saatjata alaealised või vanematest lahutatud (UNHCR, 2018).

UNHCR on pagulaste olukorrale välja pakkunud kolm jätkusuutlikku lahendust: vabatahtlik koduriiki tagasipöördumine, ümberasumine või varjupaika pakkuvasse riiki lõimumine (Solutions, i.a). 2017. aastal pöördus oma päritoluriiki tagasi 667 400 pagulast (UNHCR, 2018). Pagulaste ümberasutamine või ümberpaigutamine on viis solidaarsuse tõstmiseks ja vastutuse jagamiseks olukorras, kus rahvusvahelise kaitse saajate arvud on kõrged, kuid võimalused koduriiki tagasipöördumiseks või kohalikku kogukonda lõimumiseks piiratud (UNHCR, 2018). 2017. asustati ümber 1,2 miljonit pagulast, kellest lisaks kolmandatele riikidele võtsid suure hulga vastu Ameerika Ühendriigid, Kanada, Austraalia, Suurbritannia ja Rootsi (UNCHR, 2018). Kohaliku lõimumise üheks väljundiks on asukohariigi kodakondsuse saamine – sel aastal said vastuvõtva riigi kodakondsuse 73 400 rahvusvahelise kaitse saajat (UNCHR, 2018).

1.2 Pagulaste integratsioon

Järgnevalt selgitan pagulaste lõimumise definitsiooni antud töö kontekstis, toon välja olulisemad pagulaste lõimumist mõjutavad tegurid ning viimaks annan ülevaate Ageri ja Strangi integratsiooni näitajate raamistikust.

Lõimumise mõiste

Rahvusvahelise kaitse kontekstis räägitakse lõimumisest kui ühest võimalikust püsivast lahendusest olukorrale, kui inimene on pidanud oma kodumaalt põgenema ja välisriigilt varjupaika taotlema. Kuigi integratsioonist on saanud üks olulisemaid poliitilisi eesmärke ja teemasid, ei ole arenenud riigid sisseerändajate integratsiooni defineerimisel konsensust leidnud, samuti puudub lõimumise ametlik vaste rahvusvahelises pagulasõiguse valdkonnas (Crisp, 2004). Samas korduvad mitmete akadeemikute, poliitikakujundajate ja rahvusvaheliste organisatsioonide integratsiooni definitsioonides elemendid, mida lõimumise defineerimisel oluliseks peetakse.

Berry (1997) järgi on integratsioon üks neljast võimalikust akulturatsiooni strateegiast assimilatsiooni, separatsiooni ja marginalisatsiooni kõrval. Autor eristab kahte mõõdet, mille põhjal akulturatsiooni strateegia kujuneb: mil määral soovitakse säilitada oma pärandkultuuri ja identiteeti; ning mil määral soovitakse osaleda laiemas ühiskonnas (Berry, 1997). Kui vähemusgrupi liikmed ei soovi oma kultuurilist identiteeti säilitada, kuid loovad igapäevaseid kontakte teiste kultuuride esindajatega, kasutatakse assimilatsiooni strateegiat, ning vastupidi, kui vähemusgrupid soovivad säilitada oma kultuurilist eripära, kuid väldivad läbikäimist enamusgrupiga, on tegemist separatsiooniga (Berry, 1997). Marginaliseerumine leiab aset siis, kui puudub nii soov või võimalus enda kultuuri hoida kui ka huvi teiste gruppidega suhteid luua (Berry, 1997). Integratsioon tähendab Berry (1997) järgi seda, kui nii domineeriva kui ka mittedomineeriva kultuuri esindajad soovivad säilitada enda algset kultuuri, otsides ja hoides samal ajal omavahelisi igapäevaseid interaktsioone.

Inimesed, kes kasutavad integratsiooni strateegiat, kogevad üldiselt vähem stressi ja kohanevad paremini võrreldes nendega, kes kasutavad marginalisatsiooni strateegiat, samas kui separatsiooni või assimilatsiooni puhul on nii kohanemine kui ka stressitase keskmised (Hui, Chen, Leung ja Berry, 2005).

Seejuures on vähemusgruppide integratsioon võimalik ainult sellises ühiskonnas, kus ollakse kultuurilisele mitmekesisusele avatud (Berry, 1991). Samuti eeldab lõimumine vastastikust kohanemist, mis tähendab, et kui vähemusgrupid võtavad omaks laiemas ühiskonnas põhiväärtused, peaks ka ühiskond oma institutsioone erinevate gruppide vajadustele kohandama (Berry, 1997). Seega on integratsioon Berry definitsiooni järgi mõlemapoolne pingutus kultuuriliste erinevuste säilitamiseks ning gruppide vaheliste kontaktide ja suhete loomiseks, võimaldades sisseandajatel samaaegselt nii enda pärand- kui ka vastuvõtva riigi kultuuri väärtustada ja uues ühiskonnas aktiivselt osaleda.

UNHCR (2002) defineerib pagulaste integratsiooni dünaamilise, mitmekülgse ja kahesuunalise protsessi tulemusena, milles esineb kolm omavahel seotud mõõdet: õiguslik, majanduslik ja sotsiaalkultuuriline. Integratsiooni õiguslik mõõde tähendab seda, et pagulastele peaksid olema tagatud mitmesugused õigused, sh juurdepääs tööturule, haridusele, tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemidele ning õigus perega taasühinemisele; kusjuures aja möödudes peaks see protsess pöördima alalise elamisõiguse saamise ning osadel juhtudel ka asüüli pakkuva riigi kodakondsuse taotlemisega (UNHCR, 2002). Integratsioon majandusliku protsessina kujutab endast pagulaste järk-järgulist sõltumatuse kasvu humanitaarabist üha suurema iseseisvuse saavutamise ja vastuvõtva riigi majandusliku panustamise suunas (UNHCR, 2002). Integratsioon sotsiaalkultuurilise protsessina hõlmab endas nii pagulasi, kohalikku kogukonda kui ka riigi institutsioone ning tähendab seda, et pagulased elavad vastuvõtva elanikkonna seas ilma diskrimineerimise ja ekspluateerimiseta ning panustavad oma kogukonna sotsiaalsesse ellu (UNHCR, 2002).

Seejuures eeldab lõimumine pingutusi kõikidelt osapooltelt – nii pagulaste valmisolekut uue ühiskonnaga kohaneda kui ka vastuvõtivate kogukondade ja avalike asutuste valmisolekut pagulasi vastu võtta ja mitmekülgse elanikkonna vajadusi rahuldada (UNHCR, 2002). Samuti on UNHCR (2013) rõhutanud, et lõimumine ei esita rahvusvahelise kaitse saajale kohustust oma kultuurilisest identiteedist loobuda ning erineb seega assimilatsioonist. Seega sarnaneb UNHCR'i arusaam lõimumise kahepoolsusest ning lõimumisprotsessis olevate indiviidide ja gruppide õigusest oma kultuurilist identiteeti säilitada Berry omaga.

Pagulaste lõimumist mõjutavad tegurid

Pagulaste puhul viidatakse tihti peale suundumuste kontekstile, eristades nende rännet n-ö vabatahtlikust rändest, mida ajendab tavaliselt töö, õpingud, perekonnaga ühinemine või kõrgema elukvaliteedi otsimine uues riigis. Rände tagamaade eristamine lõimumise puhul on

oluline, kuna oma kodumaalt põgenemisega ja eksiilis elamisega kaasnevad mitmed integratsiooni mõjutavad tegurid, mis vabatahtliku rände puhul puuduvad või omavad väiksemat mõju.

Lisaks vastuvõtva riigi toest sõltub pagulaste lõimumine sõltub mitmetest asjaoludest, sh põgenemisele eelnenud ja uude riiki saabumisele järgnenud kogemustest, koduriigist lahkumise protsessist, füüsilisest ja vaimsest tervisest ja sotsiaalsest toest (Robila, 2018). Arvesse peaks võtma traumaatilisi kogemusi, perekonnast lahusolekut, ebakindlustunnet, kitsaid sotsiaalseid võrgustikke, stressirohket üleminekuperioodi peale rahvusvahelise kaitse saamise kinnitamist ning erinevate dokumentide puudumist (UNHCR, 2013).

Koduriigist põgenemisele eelnevad tihtipeale tõsised traumad nagu vaimne või füüsiline piinamine, massivägivald või genotsiid, lähedaste inimeste tapmise pealtnägmine, seksuaalne vägivald, laste eemaldamine peredest, isikliku vara hävitamine või rüüstamine, nälg, vee ja peavarju puudumine, millele lisanduvad mitmed kaotused nagu perekonnaliikmete, sõprade, vara, töökoha ja staatuse kaotus (Craig jt, 2009).

Kuigi varjupaiga saamine pakub esialgu kergendust, järgneb sellele tihtipeale frustratsioon ja illusioonide purunemine seoses uute väljakutsetega nagu keele- ja kultuuribarjäärid, õiguste ja staatusega seotud mured, töötus, kodutus, haridus- ja tervishoiuteenustele ligipääsu puudumine ja perekonnast lahusolek (Craig jt, 2009). Asüüli saamisele järgnevateks stressi tekitavateks faktoriteks võivad samuti olla tähenduslike sotsiaalsete rollide puudumine, vaesus, diskrimineerimine ja sotsiaalne isolatsioon (Goodkind jt, 2014). Seega sõltub pagulaste lõimumine väga oluliselt sellest, kas vastuvõttev riik pakub tuge eelnevalt väljatoodud väljakutsetega hakkamasaamiseks. Samuti mõjutab lõimumisprotsessi see, kas pagulased näevad oma uut asukohariiki kohana, kuhu soovitakse elama jääda (Ager ja Strang, 2010).

Kuigi eelnev kinnitab, et rahvusvahelise kaitse saajaid mõjutavad mitmed riskid, ei tohiks unustada, et neil on ka mitmeid ressursse ja tugevusi. Koduriigist põgenemine eeldab inimese võimet eesmärgke ellu viia ja teatud suutlikkust ning ressursse (De Haas, 2014). Samuti toetavad pagulaste lõimumist sellised omadused nagu isiklik agentsus, eesmärkidele suunatus, motivatsioon, eesmärgitunnetus ja uskumus, et elul on tähendus (Rivera, Lynch, Li ja Obamehinti, 2016).

Lõimumise näitajate raamistik

Tuginedes pagulaste lõimumisega seotud kirjandusele ja selle analüüsile ning kvalitatiivsetele uuringutele pagulaste populatsioonidega kogukondades, on Ager ja Strang (2004) välja pakkunud pagulaste integratsiooni mõistmist lihtsustava kontseptuaalse raamistiku, mis eristab kümmet lõimumisel keskse tähtsusega ja omavahel seotud valdkonda. Need valdkonnad on koondatud nelja gruppi:

1. Lõimumise meetmed ja näitajad: tööhõive, eluase, haridus, tervislik seisund
2. Sotsiaalsed kontaktid: sotsiaalsed sidemed, sotsiaalsed sillad, sotsiaalsed ühendused
3. Lõimumise hõlbustajad: keele ja kultuuriga seotud teadmised; turvalisus ja stabiilsus
4. Lõimumise alus: õigused ja kodakondsus (Ager ja Strang, 2004).

Raamistiku eesmärk ei ole kõiki integratsiooni mõjutavaid poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja institutsioonidega seotud aspekte põhjalikult kirjeldada, vaid pakkuda sidusat struktuuri lõimumise võtmeaspektide analüüsimiseks (Ager ja Strang, 2008). Seejuures on kõik lõimumise valdkonnad omavahel seotud ning iga muutus ühes valdkonnas mõjutab ka teisi (Ager ja Strand, 2004). Järgnevalt annan ülevaate igast valdkonnast ja nende alla kuuluvatest alateemadest.

Lõimumise meetmeteks ja näitajateks (*markers and means*) on neli valdkonda, mis on laialdaselt tunnustatud kriitilise tähtsusega tegurid lõimumisprotsessis: tööhõive, eluase, haridus ja tervislik seisund (Ager ja Strang, 2004). Need valdkonnad on autorite sõnul ühelt poolt “integratsiooni näitajad”, kuna edu nendel aladel on märk lõimumisest, ning teiselt poolt “integratsiooni meetmed”, kuna saavutused nimetatud valdkondades aitavad kaasa laiemale integratsiooniprotsessile (Ager ja Strang, 2004). Lisaks pagulaste majandusliku olukorra parendamisele on tööhõive sotsiaalsete rollide kindlustaja, aitab arendada vastuvõtva riigi keele ja kultuuriga seotud kompetentsi ja laiendab suhtlusvõrgustikku (Ager ja Strang, 2004). Ka eluase ja elamistingimused mõjutavad oluliselt pagulaste lõimumiskogemust, olles seotud turva- ja stabiilsustundega, sotsiaalse võrgustiku loomise võimalustega ning ligipääsuga tervishoiu-, haridus- ja tööturuteenustele (Ager ja Strang, 2004). Haridussüsteemis edasijõudmine loob paremad väljavaated tööturul ning võimalused keeleõppeks ning suhtlusvõrgustiku laiendamiseks ning hea tervislik seisund võimaldab pagulastel ühiskonnas osaleda (Ager ja Strang, 2004).

Kui Ageri ja Strangi (2004) loetelu esimene valdkond “lõimumise meetmed ja näitajad” esindab integratsiooni eelkõige ühiskonna avalikus sfääris, siis teine valdkond, “sotsiaalsed

kontaktid”, keskendub kohalikesse kogukondadesse lõimumisele, milles on põhiroll just inimeste vahelistel suhetel. Autorid rõhutavad seejuures erinevat tüüpi suhete ja võrgustike olulisust lõimumise soodustamisel, kasutades Szreteri ja Woolcocki (2004) definitsiooni erinevatest sotsiaalse kapitali liikidest:

- a) sotsiaalsed sidemed (*social bonds*) kui suhted inimeste vahel, kes jagavad sarnaseid kogemusi või väärtusi näiteks läbi jagatud rahvuse, religiooni või päritolumaa;
- b) sotsiaalsed sillad (*social bridges*) kui erinevate kogukondade vahelised suhted;
- c) sotsiaalsed ühendused (*social links*) kui inimese suhted erinevate institutsioonidega (sh kokkupuude kohaliku- ja keskvalitsuse teenustega) (Szreter ja Woolcock, 2004).

Sotsiaalsed sidemed tagavad kuulumistunde ja võimaluse end ühe kindla etnilise, religioosse või geograafilise kogukonnaga identifitseerida – ilma milleta võib pagulaste integratsioonist saada “assimilatsioon” (Ager ja Strang, 2004). Samuti kuuluvad sotsiaalsete sidemete alla perekonnasidemed ja lähedased sõprussuhted (Ager ja Strang, 2008). Samal ajal on suhete loomine teise rahvusliku või religioosse kuulumisega kogukondadega samuti oluline, kuna “sildade” loomine erinevate kogukondade vahel toetab ühiskonna sotsiaalset sidusust ning laiendab muuhulgas kultuurilist mõistmist ja majanduslikke võimalusi (Ager ja Strang, 2004). Sotsiaalsete kontaktide alla kuuluvad ka sotsiaalsed ühendused, mis tähendavad kaasatust kohaliku omavalitsuse või valitsusväliste organisatsioonide teenustesse, ühiskondlikesse tegevustesse või poliitilistesse protsessidesse (Ager ja Strang, 2004).

Lõimumist hõlbustavate oskuste, teadmiste ja tingimustena, mis tagavad kindlustunde uues kogukonnas ning toetavad pagulaste aktiivsust ja kaasatust, on autorid identifitseerinud keele ja kultuuriga seotud teadmised ja pädevused ning turvalisuse- ja stabiilsustunde (Ager ja Strang, 2004). Seejuures rõhutavad Ager ja Strang (2004) lisaks pagulaste teadmistelevastuvõtva ühiskonna tavade, praktilisest korraldusest ja protseduuridest ka kohaliku elanikkonna teadmisi pagulaste olukorrast ja päritolukultuurist, näitlikustades hästi integratsiooni “kahesuunalisust”.

Turvatumnet mõjutavad võimalike ohtude tajumine ja negatiivsed kokkupuuted, mis oluliselt mõjutavad pagulaste lõimumist (Ager ja Strang, 2004). Stabiilsustunne on mõjutatud näiteks elamisloa pikkusest või pidevast elukoha vahetamisest (Ager ja Strang, 2004). Seejuures on stabiilsustunne on eelduseks püsivate ja integratsiooni toetavate suhete loomiseks (Ager ja Strang, 2004).

Pagulaste lõimumise aluseks on Ageri ja Strangi (2004) järgi õigused ja kodakondsus, olles seotud nii ühiskonna ootustega pagulastele kui ka pagulaste teadmistega oma õigustest ja kohustustest. Selles valdkonnas on olulisteks näitajateks muuhulgas asüüliprotsessi pikkus, perekondade taasühendamise otsuste määr, kodakondsuse taotluste arv, pagulaste juurdepääs juriidilisele nõustamisele võrreldes ülejäänud populatsiooniga.

Tuginedes eelnevale, järelavad Ager ja Strang (2004), et indiviid või grupp on ühiskonda integreerunud, kui ta/ nad:

- on jõudnud vastuvõtva ühiskonna liikmetega samaväärsete tulemusteni tööturu, eluaseme, hariduse ja tervise valdkonnas;
- on seotud rahvusliku või religioosse kogukonnaga ja teiste kogukondade liikmetega ning asjakohaste riigi või kohaliku omavalitsuse teenustega;
- on omandanud piisavalt keelelist kompetentsi ja kultuurilisi teadmisi ning piisavalt turva- ja stabiilsusetunnet, et enesekindlalt ühiskonnaelust osa võtta.

1.3 Konteksti kirjeldus

Järgnevalt annan ülevaate uurimuses osalenud praktikute lõimumispraktikatest. Uurimuses osalesid kolm praktikut Soomest, Taanist ja Norrast ning esindasid vastavalt ühte omavalitsust ja kahte valitsusvälist organisatsiooni.

Soome Vantaa linnavalitsuse sisserrändajate teenistus

Vantaa linnavalitsus toetab rahvusvahelise kaitse saajate lõimumist kohalikku omavalitsusse läbi sisserrändajate teenistuse. Seejuures on sihtrühmaks on nii rahvusvahelise kaitse saajad, kes kolivad vastuvõtukeskusest Vantaa omavalitsusse, teisest omavalitsusest Vantaasse kolinud pagulased, endise Nõukoguse Liidu aladelt tagasipöördunud Soome kui ka perekondade taasühinemise läbi saabunud inimesed (Social..., i.a). Teenuste hulka kuuluvad praktiliste asjaajamistega seotud nõustamine ja juhendamine (sh soome keele kursustele registreerimine ja teiste teenuste leidmine), sotsiaalteenused ja sotsiaalabi ning tervishoiuteenused ja tervishoiualane nõustamine - vastavalt indiviidi või perekonna vajadustele ja olukorrale pakutakse neid tavaliselt 1-3 aastat (Social..., i.a).

Teenuseid pakub mitmeid erialasid esindav ja etniliselt mitmekesine meeskond, kuhu kuuluvad

- sotsiaaltöötajad ja sotsiaalnõustajad
- tervishoiutöötajad, sh psühholoogid
- integratsiooni toetajad (Immigrant..., i.a).

Sotsiaaltöötajad ja sotsiaalnõustajad vastutavad sotsiaalabi eest, koostavad integratsiooni plaane ning pakuvad sotsiaalnõustamist, integratsiooni toetajad korraldavad grupitegevusi ning teevad koostööd erinevate organisatsioonide ja haridusasutustega (Immigrant..., i.a). Tervishoiutöötajate hulka kuuluvad lisaks arstile ja õdedele ka psühholoogid ja tervishoiualane nõustaja. Lisaks tervishoiuga seotud põhivajadustele arvestatakse sihtrühma võimalike vaimse tervise probleemide, sõltuvushäirete, sõja või piinamisega seotud füüsiliste ja psühholoogiliste traumadega, samuti võetakse arvesse kliendi päritolumaa tervishoiusüsteemi (Immigrant..., i.a).

Taani Pagulasabi grupiprogramm “MindSpring”

MindSpring’i meetod on algselt välja arendatud Hollandi psühholoogi Paul Sterk’i poolt ning alates 2010. aastast on seda Taani Pagulasabi (*Danish Refugee Council*) järelevalve all ka Taanis rakendatud ja edasi arendatud (About..., i.a). Programmi eesmärk on jõustada hiljuti Taani

jõudnud rahvusvahelise kaitse saajaid läbi uute teadmiste, oskuste ja refleksiooni, et eksiilis elamisega seotud väljakutsetega paremini toime tulla, ning seeläbi sotsiaalseid ja vaimse tervisega seotud probleeme ennetada (About..., i.a).

Gruppide kohtumisi toetavad vabatahtlik grupijuht (*volunteer trainer*), kes jagab grupiliikmetega pagulastausta ja emakeelt, ning grupijuhi abiline (*co-trainer*), kelle roll on pakkuda gruppide läbiviimisel professionaalset tuge (About..., i.a). Kuna grupijuht on ka ise pagulasena Taanis elanud, suudab ta enamike grupiliikmete murede ja väljakutsetega samastuda, luues seeläbi turvalise ja kaasava õhkkonna (About..., i.a). Grupijuhi abiline on kohalikus omavalitsuses, koolis või mõned muus sotsiaalasutuses töötav professionaal, kes toetab vabatahtlikku grupijuhti ettenähtud teemade läbimisel näiteks läbi kohalike teenuste kohta info jagamise (About..., i.a). Seejuures on grupi kohtumistesse kaasatud ka tõlk, kes tõlgib arutelu samaaegselt kaastreenerile, kes tõenäoliselt grupiliikmete emakeelt ei kõnele (About..., i.a).

Kaheksal kohtumisel käsitletakse teemasid, mis on eelnevalt detailselt välja töötatud ning on seotud stressi, trauma, identiteedi ja teiste eksiilis elamise väljakutsetega (About..., i.a). Seejuures on pagulastaustaga lastele, noortele ning lapsevanematele organiseeritud eraldi grupid, kus sarnase vanuse ja sarnaste väljakutsetega inimesed saavad oma kogemusi jagada, teineteisele toeks olla ja oma sotsiaalset võrgustikku laiendada (About..., i.a). Lisaks eelmainitud eksiilis elamisega seotud teemadele käsitletakse igas erinevale vanusele mõeldud grupis sellele sihtrühmale olulisi teemasid: lapsevanemad räägivad lisaks identiteedimuutusele ja sotsiaalsele kontrollile uute väärtuste ja normidega kultuuriruumis laste kasvatamisest ning erinevatest lastekasvatamise meetoditest, noortele mõeldud gruppides käsitletakse muuhulgas soo, üksilduse ja kogukonnaga seotud teemasid ning kahes erinevas kultuuriruumis üleskasvamist ning stressi ja traumaga toimetulemist (About..., i.a). Pagulastaustaga lastele mõeldud gruppides õpitakse läbi mängulisema lähenemise muuhulgas oma emotsioonidega kontaktis olema ning keeruliste emotsioonidega igapäevaelus toime tulema (About..., i.a).

Norra SOS Lasteküla projekt “SAMMEN”

“SAMMEN” (“koos”) on integratsiooniprojekt, mille eesmärk on toetada Norras elavate saatjata alaealiste ja kohalike Norra noorte vahelisi kohtumisi (Berg, 2018).

Projekti loomise tingis enneolematult suure hulga saatjata alaealiste saabumine riiki 2015. aastal ning arusaamine, et pagulastaustaga noortel on vähe võimalusi kohalike Norra noortega loomulikus keskkonnas ja võrdsetel alustel kohtuda (Berg, 2018). Projekti algatamise initsiatiiv tuli SOS Norra Lasteküla poolt 2016. aastal, peale mida arendati projektiideed koos kolme kohaliku omavalitsusega edasi (Berg, 2018). Pärast 2017. aastal läbi viidud pilootprojekte on “SAMMEN”-iga liitunud veel kümned omavalitsused (Berg, 2018). Hetkel on projekt faasis, kus jätkatakse projektide elluviimist kohalikes omavalitsustes ja laiendatakse partnerite ringi (Berg, 2018).

“SAMMEN”-i põhiidee on, et saatjata alaealsed ja kohalikud Norra noored peaksid midagi võrdsetel alustel ja ühistele huvidele põhinedes koos tegema (Berg, 2018). Seejuures ei ole Norra noored pagulasnoorte õpetajad või mentorid (Berg, 2018). Gruppide tegevused sõltuvad nii noorte huvidest kui ka kohaliku omavalitsuse võimalustest ning seejuures ei ole tegevused eesmärk omaette, vaid eesmärgini jõudmise vahend, milleks on vähemus- ja enamusnoorte vaheliste kontaktide suurendamine (Berg, 2018). Grupid on teinud projekti raames väga erinevaid asju alates koos treenimisest, bowlingu, piljardi või jalgpalli mängimisest, toiduvalmistamisest, matkamas ja teistel väljasõitudel käimisest ja kohalikel festivalidel osalemisest laulude, tantsude ja kunstinäituste loomise ning fotograafia, mägironimise ja taimekasvatuskursustel osalemiseni (Berg, 2018). Seejuures pakub projekt õppimisvõimalusi mõlemale osapoolle: pagulastaustaga noored saavad norra keelt praktiseerida ning ja Norra noorte kohtumispaikade ja kohaliku kogukonnaga lähemalt tutvuda; Norra noored õppivad pagulaste kultuuri ja pagulaseks olemise kogemuste kohta (Berg, 2018).

Projekti laiem eesmärk on luua selliseid kontaktpunkte ja sõprussuhteid, mis ületavad kultuuri- ja keelebarjäärid ning aitavad teise osapoolle tausta ja elustiili paremini mõista, vähendades seeläbi eelarvamusi ja ennetades diskrimineerimist ja võõraviha (Berg, 2018). Seejuures on oluline projekti osa ka kohalike omavalitsuste ja vabatahtliku sektori vaheline koostöö, kuna ilma SOS Lasteküla ja omavalitsuste koostööta poleks projektide läbiviimine võimalik (Berg, 2018). SOS Lasteküla roll on olnud projekti jaoks rakendatava mudeli arendamine ning kohalike omavalitsuste kaasamine projekti, kohalike omavalitsuste roll on noorte värbamine projekti jaoks ning grupijuhtide leidmine (Berg, 2018).

PROBLEEMISEADE

2017. aasta lõpus elas maailmas 25,4 miljonit inimest, kes said võõrriigis rahvusvahelist kaitset (UNHCR, 2018), ning keeruliste ja kestvate riigisiseste ja riikidevaheliste konfliktide tõttu ei saa suur osa nendest inimestest oma koduriiki tagasi pöörduda. Pagulaste lõimumine rahvusvahelist kaitset pakkuvasse riiki on keeruline, mitmedimensiooniline ja aeganõudev protsess, mis sõltub nii inimese enda ressursidest kui ka asukohariigi toest (UNHCR, 2002).

Eestis on rahvusvahelist kaitset saavate isikute arv võrreldes teiste Euroopa riikidega küll madal, kuid arvesse tuleb võtta tõusvat trendi. Et lõimumise mõistmises on Eesti ühiskonnas veel arenguruumi, näitlikustab hästi aprillis ilmunud Kapo aastaraamat, milles järeldati, et Eestisse Euroopa Liidu erakorralise ümberasustamise raames vastu võetud kvoodipagulased on halvasti lõimunud (Kapo..., 2019). Arvestades, et esimesed kvoodipagulased saabusid 2016. aasta kevadel (Eestisse..., i.a), jätab Kapo hinnang ühelt poolt mulje, et kolm aastat on lõimumiseks piisav periood, ning teisalt, et lõimumise vastutus lasub eelkõige rahvusvahelise kaitse saajatel. Samuti näitab Euroopa riikide võrdlus, et Eesti elanikud on sisserände suhtes kõige konservatiivsemate hoiakutega, suhtudes kolmandatest riikidest pärit inimestesse suure ettevaatlikkusega ning tajudes sisserännet võrreldes teiste Euroopa riikide elanikega sagedamini kahjulikuna (Ainsaar ja Beilmann, 2016: 68). Samal ajal oodatakse sisserännanute kiiret kohanemist Eestile omase elulaadiga ja eesti keele omandamist ning peetakse oluliseks sisserännanute haridust ja Eestile vajalikke tööoskuseid (Ainsaar ja Beilmann, 2016: 68). Seega võib öelda, et ühelt poolt on Eesti elanikel sisserändajatele, sh pagulastele kõrged ootused, ning samal puudub olulistel avalikel asutustel terviklik mõistmine integratsiooni olemusest.

Et paremini mõista pagulaste lõimumise toetamise erinevaid võimalusi ning lõimumise olemust, on oluline uurida teiste riikide integratsioonipraktikaid ja praktikute tõlgendusi seoses lõimumisprotsessiga.

Tuginedes eelnevale, on käesoleva uurimistöö eesmärk lõimumist toetavate praktikute kirjelduste ja tõlgenduste põhjal avastada uusi aspekte nii nende praktikates kui ka lõimumisega seotud tõlgendustes.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist olen püstitanud järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad antud riikide praktikud lõimumisprotsessi?
2. Millised on antud riikide praktikute tõlgendused seoses pagulaste lõimumist takistavate ja soodustavate teguritega?
3. Mida räägivad praktikud seoses antud riikide lõimumisipraktikatega?

2. METOODIKA

2.1 Metodoloogiline lähenemisviis

Uurimistöö põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil, mis võimaldab lõimumispraktikaid praktikute endi kirjeldustele ja tõlgendustele põhinedes uurida. Kvalitatiivse uurimistöö püüd tegelikkust mõista eeldab uuritava nähtuse olemuseni jõudmist, selle varjatud aspektide avastamist ja nähtavaks tegemiseks, mis sisuliselt tähendab latentse ehk varjatud tegelikkuse nähtavale toomist (Õunpuu, 2014: 57).

2.2 Andmekogumismeetod

Andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud ja struktureeritud individuaalintervjuusid. Struktureeritud intervjuu puhul on intervjuuküsimused esitatud kindlas ettenähtud järjekorras ja sõnastuses. Poolstruktureeritud intervjuud iseloomustab intervjuukava kasutamine koos vabadusega küsimuste järjekorda muuta ja täpsustavaid lisaküsimusi esitada.

Seejuures oli intervjuude näol tegemist ka ekspertintervjuudega. Uurimuses osalejad olid eksperdid kahes mõttes: esiteks pagulaste lõimumise valdkonnas ja teiseks oma organisatsiooni või asutuse lõimumispraktika osas. Ekspertintervjuude puhul pakuvad uurijale eelkõige huvi inimesi kogemused mingi ala eksperdina ning uurimuses osalejad esindavad uurimuses konkreetse valdkonna ekspertide gruppi (Flick, 2006: 165).

2.3 Uurimuses osalejad

Uurimuses osalesid kolm pagulaste lõimumise valdkonna praktikut Soomest, Taanist ja Norrast. Täpsema kirjelduse konkreetsetest praktikatest, mida uurimuses osalejad esindasid, leiab konteksti kirjeldusest kirjanduse ülevaates. Praktikute töökogemus integratsiooni valdkonnas varieerus 5 aastast peaaegu 30 aastani ning kõigi kolme uurimuses osaleja positsioonid oma asutuses või organisatsioonis kindlustasid selle, et neil oli põhjalik ülevaade vastavast lõimumispraktikast.

Osalejate leidmiseks otsisin internetist pagulaste lõimumist toetavaid praktikaid ning võtsin neid esindavate organisatsioonidega ühendust. Kaks uurimuses osaleja leidsin sellisel viisil ning kolmanda uurimuses osaleja kontaktid sain uurimistöö juhendaja kaudu.

2.4 Uurimuse käik

Käesoleva uurimistöö teemani jõudsin juhendaja ettepanekul. Samuti on üheks töö eesmärgiks anda sisendit RITA-rände projektile, mille üheks alateemaks on Eestiga võrreldavate riikide edukate lõimumist toetavate praktikate kirjeldus. Välisriikide praktikate uurimine haakub ka minu huviga rahvusvahelise sotsiaaltöö vastu ning uurimistöö sihtrühma valik on seotud isiklike kokkupuudetega ja sellest tekkinud huviga pagulastaustaga inimeste heaolu ja lõimumise toetamise vastu.

Uurimuse esimeseks osaks oli potentsiaalsete pagulaste lõimumist toetavate organisatsioonide, asutuste, initsiatiivide või programmide leidmine, milleks kasutasin häid praktikaid koondavaid kodulehekülgi ja dokumente. Uurimuseks sobivate praktikatena defineerisin enda jaoks sellised välisriikide praktikad a) mille sihtrühmaks on rahvusvahelise kaitse saajad ja b) mis toetavad sihtrühma lõimumist kohalikul tasandil. Samuti proovisin praktikaid valides lähtuda sellest, et need teineteisest võimalikult palju erineksid, kuna uurimistöö eesmärk ei olnud praktikaid omavahel võrrelda, vaid erinevaid pagulaste lõimumise ja heaolu toetamise viise kirjeldada. Samas, lõpuks osutus praktika valimisel otsustavaks see, milliste organisatsioonide või asutuste esindajatega ma kontakti leidsin.

Organisatsioonidega võtsin ühendust e-maili teel, selgitades nii uurimuse eesmärgi kui ka seda, miks võiks just nende praktika minu uurimistööle väärtust lisada. Saatsin kirjad üheteistkümnele organisatsioonile, mis asusid Lätis, Soomes, Rootsis, Taanis, Norras ja Belgias. Üheteistkümnest kirjast sain vastuse kuuelt organisatsioonilt, millest viis väljendasid huvi uurimuses osalemise vastu ning üks kahetsust, et ei saa ajapuuduse tõttu intervjuud anda. Viiest uurimuse vastu huvi tundnud organisatsioonist kujunes lõpuks välja kolm, kuna ühel juhul selgus täpsustava vestluse käigus, et organisatsiooni praegused tegevused ei ole piisavalt seotud pagulaste lõimumise toetamisega; ning teisel juhul jäi planeeritud intervjuu tehniliste probleemide tõttu ära ning suulise intervjuu asemel saadetud kirjalikud vastused jäid uurimustöös kasutamiseks liiga üldsõnaliseks.

Poolstruktureeritud suulised intervjuud viisin läbi kolme uurimuses osalejaga Skype'i videokõne, häälkõne ja FaceTime'i häälkõne vahendusel ning lindistasin need intervjuus osalejate nõusolekul oma telefoni. Väiksema osa andmeid kogusin ka struktureeritud kirjalike intervjuude kaudu, kuna ajapuuduse tõttu polnud võimalik suulise intervjuu käigus kõiki

küsimusi esitada. Kirjalikud andmed kogusin e-maili vahendusel. Pärast intervjuude läbiviimist transkribeerisin helilindistused. Transkriptsioonide pikkused olid 13-20 lehekülge ning kirjalikult saadud andmed 1-2 lehekülge. Andmete analüüsimiseks kasutasin temaatilist sisuanalüüsi ning avatud kodeerimise tulemusel moodustus neli alateemat, mis on põhjalikult lahti seletatud käesoleva uurimistöö analüüsi tulemuste ja arutelu osas.

2.5 Analüüsimetod

Andmete analüüsimisel lähtusin temaatilise sisuanalüüsi põhimõtetest. Temaatilise sisuanalüüsi kasutamise eesmärk on oluliste teemade identifitseerimine kogutud andmetes (Ezzy, 2002: 88). Kuigi analüüsile eelnevalt on üldised huvipakkuvad teemad teada, ei ole konkreetsed analüüsiteemad eelnevalt määratletud, vaid need kerkivad esile andmete analüüsi käigus (Ezzy, 2002: 88). See tähendab, et uurija võib andmete analüüsimise käigus jõuda selliste teemade või probleemideni, mida ta ei osanud ette näha (Ezzy, 2002: 88).

Kodeerimine on kvalitatiivse analüüsi tehnika andmete analüüsimiseks ja analüüsiteemade leidmiseks ning jaguneb avatud-, telg- ja selektiivse kodeerimiseks etapiks (Ezzy, 2002: 87-94). Avatud kodeerimine eeldab tekstide mitmekordsest süvendatult läbilugemisest, mille käigus märgitakse ära olulised lõigud, laused või sõnad ning antakse neile märksõna ehk kood (Ezzy, 2002: 87-94). Telgkodeerimise eesmärk on koondada tekkinud koodid kesksesse kategooriatesse ning selektiivse kodeerimine tulemusel koondatakse ka kategooriad kesksete teemade põhjal (Ezzy, 2002: 87-94).

Andmete analüüsi järel moodustusid järgnevad alateemad: 1) praktikute tõlgendused seoses lõimumisega, 2) Soome praktiku kirjeldused lõimumispraktikast, 3) Taani praktiku kirjeldused lõimumispraktikast ja 4) Norra praktiku kirjeldused lõimumispraktikast.

2.6 Uurija refleksiivsus

Uurimuse esimeseks etapiks oli selliste välisriikide organisatsioonide leidmine, mis toetavad pagulaste kohanemist kohalikul tasandil. Uurimuses osalejate leidmise juures osutus keeruliseks see, et ma ei tahtnud liiga paljudele organisatsioonidele korraka kirjutada, kuna uurimuses osalejate arv oli piiratud ja ma ei osanud ette arvata, kui paljud organisatsioonid minu ettepanekule vastavad või vastamata jätavad. Samas takistas see uurimisprotsessiga edasiliikumist, kuna ootasid enne uutele organisatsioonidele kirjutamist vastuseid eelmistele

kirjadele. Organisatsioonide raskendatud kättesaamine võis tuleneda mitmest asjaolust, näiteks inglisekeelsest kirjast, mis võis näiteks keelebarjääri tõttu osalemise huvi vähendada, või geograafilisest distantist. Samuti, kuna tegemist oli enamasti valitsusväliste organisatsioonide ja vabatahtlike algatustega, võib arvata, et sellistel asutustel on mõnevõrra vähem inim- või ajaressurssi ning seega võis uurimuses osalemine tunduda suure lisatööna.

Intervjuude läbiviimine Skype'i vahendusel osutus oodatust keerulisemaks, kuna kaks praktikut kasutasid Skype'i tööplatvormi, mis ei ühildunud tavaplatvormiga. Ühe uurimuses osalejaga pidin intervjuu aja edasi lükkama, teisega leidsin lahenduse FaceTime audio kasutamise näol. Kuna uurimuses osalejad asusid Soomes, Taanis ja Norras, tuli mängu ka ajavahe, mis meenus mulle vahetult enne esimest intervjuud, kui oleksin äärepealt uurimuses osalejale tund aega varem helistanud. Üldiselt sujus intervjuude läbiviimine inglise keeles hästi, kuid ühe intervjuu puhul tajusin keelebarjääri mõju.

Kõiki intervjuusid saatis ajapuuduse tunne, mis võis tuleneda sellest, et olin intervjuukavasse liiga palju küsimusi mahutada proovinud. Kiirustamise tõttu ei saanud teemad eri intervjuude puhul samas mahus käsitletud. Peale andmete kogumist pidin esialgselt püstitatud uurimusküsimused uuesti üle vaatama ja neid saadud andmetele vastavaks kohandama.

3. ANALÜÜSI TULEMUSED JA ARUTELU

Järgnevalt arutlen analüüsivalt intervjuudes üles kerkinud teemade üle. Intervjuudes kerkisid esile kaks suuremat teemade blokki: uurimuses osalejate endi tõlgendused, arusaamad ja kogemused seoses üldise pagulaste lõimumisprotsessiga ja seda mõjutavate teguritega; ning konkreetsete lõimumispraktikatega seotud kirjeldused, milles praktikud väljendasid eelkõige seda, mis on nende jaoks antud praktikate juures oluline. Antud uurimustöö osa koosneb neljast alateemast, milleks on: 1) uurimuses osalenud praktikute tõlgendused seoses lõimumisprotsessiga 2) Soome praktiku kirjeldused seoses sealse integratsioonipraktikaga 3) Taani praktiku kirjeldused seoses sealse integratsioonipraktikaga ja 4) Norra praktiku kirjeldused seoses sealse integratsioonipraktikaga.

Uurimuses osalejate nimed on intervjuudest välja toodud tsitaatides asendatud nende praktika riigi esitähedga: “S” Soome praktiku, “T” Taani praktiku ja “N” Norra praktiku tähistamiseks.

3.1 Praktikute tõlgendused seoses lõimumisprotsessiga

Uurimuses osalenud praktikute kirjeldustes tõusid esile nii nende tõlgendused seoses lõimumisprotsessi olemuse kui ka seda mõjutavate teguritega.

Lõimumise mõiste

UNHCR (2002) defineerib pagulaste integratsiooni dünaamilise, mitmekülgse ja kahe-suunalise protsessi tulemusena, milles esineb kolm omavahel seotud mõõdet: õiguslik, majanduslik ja sotsiaalkultuuriline.

Kõikide uurimuses osalenud praktikute tõlgendustes tuli välja lõimumise mõistmine kahe-suunalise protsessina, milles rõhutati nii pagulaste endi tahet ja pingutusi uue ühiskonnaga kohanemiseks kui ka vastuvõtva riigi vastutust nende kohanemist ja integratsiooni mitmekülgsest toetada ning selleks vajalikke struktuurseid muutusi ellu viia. Näiteks toodi välja, et pagulased peavad pingutama, et oma uue asukohariigi keel ära õppida. Enamasti keskenduvad rände ja kultuuride vaheliste suhetega seotud uurimused sellele, kuidas vähemusgruppide liikmed peaksid kohanema domineeriva grupi väärtuste, normide ja praktikatega, ning palju vähem tähelepanu pööratakse vastuvõtva või domineeriva ühiskonna vastutusele võtta kaasav hoiak, mis toetab kultuurilisi vähemusi (Ting-Toomey ja Dorjee, 2019: 104). Samas, uurimuses osalenud praktikud keskendusid oma kirjeldustes rohkem vastuvõtva ühiskonna rollile ja vastutusele integratsiooni soodustada kui pagulaste

perspektiivile. Selline fookus on arusaadav, võttes arvesse praktikute endi rolli pagulaste lõimumise toetajatena. Ka konkreetsete praktikate taust, mille esindajad uurimuses osalesid, oli kahel juhul seotud sellega, et riigi poolt pakutavas toes rahvusvahelise kaitse saajate lõimumisele nähti olulisi puudujääke, mida antud praktikaga kompenseerida prooviti.

Ka Berry (1997) ja UNHCR (2002) rõhutavad vastastikust kohanemist ja pingutamist lõimumise eeldusena – pagulased peaksid olema valmis uue ühiskonnaga kohanema, samas peaks vastuvõttev ühiskond oma institutsioone mitmekülgse elanikkonna vajadustele kohandama.

Robila (2018) definitsiooni kohaselt on pagulaste integratsioon keeruline ja mitmedimensiooniline konstruktsioon, mis viitab lõimumisele majanduse, hariduse ja tervishoiuga seotud ning sotsiaalsetesse kontekstidesse. Ka praktikud mainisid lõimumisest rääkides aspekte nagu töökoha leidmine, asukohariigi keele õppimine, suhete loomine ja identiteedimuutustega kohanemine. See kinnitab praktikute mõistmist integratsioonist kui mitmekülgsest protsessist, mida iseloomustavad muutused erinevates isiklikes ja avalikes valdkondades.

Lõimumisest rääkides toodi välja ka lõimumise ajaline mõõde, kirjeldades integratsiooni kui aegavõtvat protsessi.

S: “Me teame, kuidas – kuidas lõimumisprotsess üldiselt välja näeb. /.../ see näeb välja niimoodi, et kõik, kes tulevad Soome, täiesti alguses on nad nii-nii õnnelikud /.../ ja siis vaikselt tuleb välja, et Soome ei ole paradiis /.../. Ja siis see läheb aeglaselt, aeglaselt, aeglaselt alla ja nad on väga depressiivsed ja nii edasi /.../. Aga aegamööda nad tõusevad taas üles ja võib-olla nad ei tunne end iial niimoodi nagu nad tundsid end kodumaal olles, aga õnnetunne tuleb – see kasvab koos rahuloluga. /.../ Ja igäiks leiab enda koha. Aga nad ei saa seda leida... koheselt. Neil on aega vaja.”

Soome praktik oli pikaajalisest töökogemusest rahvusvahelise kaitse saajatega õppinud, et kuigi esimesed aastad uues ühiskonnas on pagulaste jaoks tihtipeale väga keerulised ja intensiivsed, siis mitmeid aastaid hiljem oma endisi kliente kohates on peaaegu igäiks oma koha leidnud.

Seega on lõimumise mõistmine aegavõtva protsessina oluline realistlike ootuste seadmiseks nii pagulastega töötavate praktikute, vastuvõtva ühiskonna liikmete kui ka pagulaste endi seas.

Ka Burnett ja Martzoukou (2018) kirjeldavad ühe pagulaste väljakutsena, et ühiskond ootab neilt kiiret kohanemist ja muutusi, samas kui nad ise vajavad aeglast ja järk-järgulist lõimumist. Soome praktiku kirjeldustes ei ole integratsioon sirgjooneline protsess, vaid sisaldab endas tõuse ja languseid. Ka Craig jt (2009) toovad välja, et kuigi varjupaiga saamine pakub pagulastele esialgset kergendust, järgneb sellele tihtipeale frustratsioon ja illusioonide purunemine. Asüüli saamisele järgnevateks stressi tekitavateks faktoriteks võivad muuhulgas olla tähenduslike sotsiaalsete rollide puudumine, vaesus, diskrimineerimine ja sotsiaalne isolatsioon (Goodkind jt, 2014). Osade pagulaste jaoks võib lõimumine olla eriti pikaajaline protsess, kui ühelt poolt igatsetakse oma kodumaad lootuses sinna tagasi pöörduda ja samal ajal proovitakse kohaneda ja end uues riigis sisse seada (Turner ja Herlihy, 2009). Seega on rahvusvahelise kaitse saajate kohanemisel ja lõimumisel oluline meeles pidada rände tagamaid ja seda, et kodumaalt lahkumises on esinenud sunni element.

Viimaks, ühe praktiku kirjeldustes tuli esile lõimumise individuaalsus, mis tuleneb sellest, et rahvusvahelise kaitse saajate grupp on väga mitmekesine. Seega ei ole olemas ühte kindlat viisi, kuidas lõimutakse.

T: *“Osasid mõjutab põgenemine ja, ja elu uues riigis väga palju ja teised inimesed võivad olla vägagi valmis lihtsalt uue eluga alustama ja osad, osad on väga haritud – nad on käinud koolis, nad oskavad lugeda ja kirjutada ja nad on valmis end siduma töökohtadega /.../ ja teised inimesed pole üldse, peaaegu üldse koolis käinud ja nad ei oska lugeda ja kirjutada ja, ja nende jaoks on olukord väga erinev. Järelikult on neil vaja väga erinevat tutvustust Taani ühiskonda.”*

Pagulaste mitmekesisuse ja nende kogemuse ulatuse mõistmises valitseb üldine puudus (Robila, 2018). Nagu Taani praktik kirjeldas, siis pagulaste seas erineb nii nende põgenemisele eelnev kui ka põgenemislugu. Seega on tegemist heterogeense grupiga, mille liikmetel on väga erinev sotsiaalmajanduslik taust, traumeerituse tase ja emotsionaalne seisund ning seega ka erinev isiklik valmisolek lõimumiseks. Praktiku tõlgenduste järgi ei ole pagulaste integratsiooni toetamisel kasu lihtsustustest ja üldistustest, kuna iga indiviidi ja perekonna vajadused on erinevad. Ka uue kultuuriruumi tutvustamisel ei peaks tema sõnul seda must-valge vastandamise või liigse lihtsustamisega tegema, kuna *“taanlased erinevad teineteisest ja süürlased erinevad teineteisest”*. Pagulasi ühendab küll asjaolu, et nad on oma kodumaalt põgenenud ja peavad eksiilis elama, kuid peale eristab neid suur hulk omadusi ja kogemusi nii

nagu ka iga muu rahvusgrupi liikmeid. Seega saab öelda, et integratsiooniprotsess kujuneb vastavalt indiviidi vajadustele ja ressurssidele ning keskkonna avatusele ja oskusele neid vajadusi ja ressursse märgata ja neile vastata.

Kokkuvõtvalt näitasid praktikute kirjeldused seoses lõimumisega nii seda, et lõimumist defineeritakse aeganõudva ja mitmekülgse protsessina, milles kannavad vastutust nii rahvusvahelise kaitse saajad kui vastuvõttev ühiskond, kui ka seda, et lõimumise juures on oluline silmas pidada, et see on protsess, mis sõltub suures osas pagulase individuaalsest taustast. Seega tulid praktikute tõlgendustes välja mitmed olulised aspektid, mida ka uurijad pagulaste lõimumisel esile toovad.

Lõimumist mõjutavad tegurid

Uurimuses osalenud praktikud olid aastaid rahvusvahelise kaitse saajate lõimumise toetamises osalenud ja intervjuudes tulid muuhulgas välja need tegurid, mida praktikud näevad kas oluliste lõimumist soodustavate või pärssivate aspektidena.

Uues kultuuri- ja keeleruumis on infovajadus eriti kõrgendatud ning info kättesaadavus ja relevantsus mõjutab oluliselt ühiskonna mõistmist. Seejuures takistab oluliste ühiskonna korralduse või väärtustega seotud aspektide valesti mõistmine lõimumist. Ka uurimuses osalenud praktikud mainisid ühe lõimumist pärssiva aspektina väärinformatsiooni levimist pagulaste seas, mis võib sihtrühmas kas ebarealistlikke ootusi tekitada või neid väga ebakindlaks muuta, vähendades usaldust uue ühiskonna ja selle liikmete vastu. Taani praktik tõi näitena, et paljud pagulastest lapsevanemad elavad hirmus, et omavalitsus võib ka kõige väiksema eksimuse peale nende lapsed perekonnast eemaldada.

T: *“Ja nad ((pagulased)) kardavad väga, et kui nad ei tee asju õigel viisil, siis riik tuleb ja võtab nende lapsed ära. /.../ see on nii kohutav, sest neil on väga suur hirm ja see takistab nende võimet tegutseda ja teiste inimestega arutleda /.../.”*

Väärinformatsiooni ümberlükkamine ja uue ühiskonna toimimise selgitamine olid olulised ka Soome praktiku sõnul, kes tõi välja selle, et paljud asüülitaotlejad saavad varjupaigas teistelt valeinfot, et omavalitsus vastutab neile elukoha leidmise eest. Pärast rahvusvahelise kaitse saamist lähevadki mitmed pagulased omavalitsuse sotsiaaltöötajate juurde sellise valeootusega.

Eelnev läheb kokku integratsiooni indikaatorite raamistikus välja toodud kultuuriga seotud teadmiste ja pädevuste elemendi kui ühe olulise integratsiooni toetajaga (Ager ja Strang, 2004). Ager ja Strang (2004) on välja toonud, et uue ühiskonna kultuuriga seotud teadmiste alla kuuluvad seejuures riiklike ja kohalike asjaajamisprotseduuride, kommete ja asutustega seotud teadmised. Seega on üheks oluliseks lõimumist mõjutavaks teguriks väga praktilised ja igapäevast elu puudutavad teadmised. Ühelt poolt saavad relevantse ja täpse informatsiooni jagamisse panustada igapäevaselt pagulastega töötavad inimesed. Ka Soome praktik rõhutas Vantaa linnavalitsuse sotsiaalnõustajate rolli igapäevase praktilise info jagamises ning selle tagamaade selgitamises. Samas ei pruugi tundmatus keskkonnas formaalse võrgustiku usaldus olla nii kõrge kui see on informaalsete võrgustiku liikmete osas ja seega võib asüülikeskuses kuulnud jutt tunduda usutavam kui kohaliku omavalitsuse ametniku öeldu. Selle taustal tuleb hästi välja sotsiaalsete sildade olulisus, millest räägivad ka Szreter ja Woolcock (2004). Kuigi kogukonnasisesed suhted on sotsiaalse toe ja kuuluvustunde jaoks äärmiselt olulised, siis ainult selliste suhetega piirdudes võib valeinfo kinnituda, kuna ei ole kedagi, kes selle ümber lükkaks.

Samas ei levi vale informatsioon ainult pagulaste seas, tekitades ebarealistlikke ootusi ja alusetuid hirme, vaid ka vastuvõtva ühiskonna liikmete seas, olles eriti võimendatud sotsiaalmeedia poolt. Praktikud ütlesid, et tihtipeale levivad rahvusvahelise kaitse saajate kohta käivad negatiivsed ja tõepõhjata kuulujutud, mis loovad pagulastest negatiivse kuvandi. Samamoodi võib info puudumine pagulaste olukorra või lõimumisprotsessi kohta tekitada ebarealistlikke ootusi, mis negatiivset kuvandit veel enam kinnitavad. Soome praktik tõi näitena välja, et Soome ühiskonnas hinnatakse väga kõrgelt inimeste töökust ning ebarealistlikud ootused selles kontekstis tähendavad, et pagulastelt oodatakse väga kiiret kohanemist uuel tööturul, arvestamata sellega, et paljud nendest vajavad rohkem aega, tuge ja informatsiooni, et tööturul oma koht leida.

Seejuures tõusis praktikute intervjuudest esile negatiivne avalik diskursus ja ühiskonna skeptiline suhtumine pagulastesse kui teine oluline lõimumist takistav tegur.

T: *“Aga ma arvan, et pagulastaustaga inimesed, nad ei tunne, et nad on Taani teretulnud avaliku diskursuse pärast /.../ ja nad tunnevad, et kõik vihkavad neid võib-olla. /.../ kuidas sa peaksid leidma energiat et integreeruda, kui sul on tunne, et sa ei ole teretulnud ja sa ei meeldi mitte kellelegi?”*

Ka Soome praktik tõi välja vastuvõtva ühiskonna liikmete suhtumise pagulastesse kui olulise integratsiooni mõjutava teguri.

S: ".../ samuti on selleks ((integratsiooniks)) vaja tavalisi inimesi. Pagulastesse suhtumine, see peab muutuma. See peab olema positiivsem. Või realistlikum /.../."

Eelnev ühtib Berry (1991) väitega, et edukas integratsioon eeldab kultuurilisele mitmekesisusele avatud ühiskonda. Avalik arvamus pagulaste kohta mõjutab otseselt pagulaste võimet kogukonnas suhteid luua, samuti võib see laiemalt mõjutada seda, kuivõrd viivad avalikud institutsioonid sisse muudatusi, et pagulaste vajadustele vastata (Hynie, 2018). Lisaks sellele mõjutavad negatiivsed kokkupuuted asukohariigi elanikega oluliselt pagulaste turvatunnet, mis on Ageri ja Strangi (2004) järgi väga oluline, kuigi tihtipeale unustatud integratsiooni element. Vägivalla või ähvardustega seotud kogemused määravad tihtipeale selle, millisena pagulane oma kohalikku kogukonda näeb (Ager ja Strang, 2008). Seega mõjutab avalik negatiivne diskursus pagulaste lõimumist kogukondadesse mitmel erineval moel, mõjutades nii nende endi motivatsiooni ja tahet kui ka vastuvõtva riigi valmisolekut integratsiooni toetada.

Taani praktiku sõnul on seda olulisem vabatahtlike kaasatus pagulaste lõimumise toetamisse, kuna see kinnitab rahvusvahelise kaitse saajatele vastupidist negatiivsele avalikule suhtumisele ja diskursusele. Taanis toetavad vabatahtlikud pagulasi läbi erinevate tegevuste nagu taani keele õpetamise, koolitöödega järele aitamisega ja vabas õhkkonnas kohtumisega näiteks ühiselt toiduvalmistamiseks või muudeks tegevusteks, ning see saadab pagulastele sõnumi, et nad on Taani oodatud ja et nende kohanemine on oluline.

Viimaks toodi lõimumist mõjutava tegurina välja vaimse tervise probleemid, mis on tihtipeale seotud traumaatiliste põgenemisega seotud kogemuste ja uues riigis kohanemisega seotud stressiga.

T: "On väga stressirohke tulla uude riiki ja ka sõjaolukorras elada ja ka traumaatilised kogemused on väga levinud."

Praktikud nägid vaimse tervise probleeme tekitavate teguritena nii pagulaste tihtipeale traumaatilist tausta kui ka uues riigis hakkamasaamist. Oleks vale eeldada, et kõigil pagulastel on vaimse tervise probleemid (Turner ja Herlihy, 2009), kuid uurimused näitavad, et kõige

tüüpilisemad vaimse tervise probleemid pagulaste seas on posttraumaatiline stressisündroom ja depressioon (Craig jt, 2009). Mida traumaatilised sündmused on eelnenud põgenemisele, seda suurem on pikaajalistesse psüühikahäiretesse haigestumise risk (Craig jt, 2009). Samuti järgnevad varjupaiga saamisele uued kohanemisega seotud väljakutsed, mis sõltuvad suures osas ka sellest, kuivõrd toetatakse pagulaste kohanemist (Craig jt, 2009).

Seejuures tõi Soome praktik välja, et vaimse tervise probleemide kindlaks tegemine võib olla keeruline.

S: “Ja ükski normaalne pagulane ei kuuluta kõigile, et “oh jaa, mul on trauma, sest mind on piinatud”. Nad varjavad neid asju /.../.”

Praktik rääkis seejuures, et tihti lähevad pagulased arsti juurde füüsilise tervise kaebustega ja peale põhjalikke uuringuid ei leita kaebusele ühtegi füüsilist põhjust. Ka Craig jt (2009) toovad välja, et pagulastele võib olla vastumeelne oma traumaatilisi kogemusi jagada ja tüüpiliselt peituvad vaimse tervise probleemid somaatiliste kaebuste taga.

Seega olid praktikute kirjeldustes olulised lõimumist mõjutavad tegurid seotud asjakohase ja väärinformatsiooni, avaliku arvamuse ja diskursuse ning vaimse tervise probleemidega.

3.2 Soome praktiku kirjeldused seoses sealse lõimumispraktikaga

Järgnevalt toon Soome praktiku kirjeldustest seoses Vantaa linnavalitsuse sisserrändajate teenistusega välja kõige olulisemad teemad, mis intervjuu käigus esile tõusid.

Multiprofessionaalne meeskond ja koostöö

Vantaa omavalitsuse sisserrändajate teenistuses töötavad koos erinevate erialade esindajad: sotsiaaltöötajad, sotsiaalnõustajad ja integratsiooni koordinaatorid ning arst, õed ja psühholoogid (Immigrant..., i.a). Soome praktik rääkis sellest, kuidas erinevate spetsialistide koostöö ja teadmiste jagamine tõstab kogu meeskonna pädevust.

S: "Lisaks arstile on meil ka psühholoogid – kaks töötavad meie teenistuses. /.../ Nii et see on ka hea pluss meile, et... et meil on tema oskused /.../ kui me ei tea, miks inimene käitub just nii või teisiti. Me saame häid teadmisi psühholoogia valdkonnast."

Samuti rääkis praktik rollide jaotusest meeskonnas. Sotsiaalnõustaja peamine roll on kliente igapäevaste praktiliste asjaajamiste osas nõustada, juhendada ja informeerida. Näiteks aitavad sotsiaalnõustajad pagulasi sotsiaaltoetuste taotlemise juures, eluaseme või perearsti leidmisel ning selgitavad seejuures Soome ühiskonna toimimist. Sotsiaaltöötajad toetavad erivajaduste või tõsisemate väljakutsetega pagulasi näiteks lähisuhtevägivalla, käitumisraskustega laste, füüsilise või vaimse erivajadusega pereliikmete või õnnetuste ja kriiside korral. Igale uuele kliendile viiakse läbi tervisekontroll, mille jaoks on meeskonnas ka arst ja õed. Pagulaste vaimset tervist toetavad teenistuse psühholoogid.

Integratsiooni koordinaatori töö seisneb suures osas teiste asutustega koostöö tegemises, millest sünnivad vastavalt klientide vajadustele mitmed lõimumist toetavad tegevused, näiteks toetus- või tegevusgrupid.

S: "Nii et nad ((üksikud meessoost pagulased)) ütlevad, et nad ei oska näiteks süüa teha /.../. Okei ja siis me saame arutada meie... ühe meie töötajaga, kes on rohkem nagu kogukonna töötaja, nii et ta saab organiseerida mingisuguse... sellise grupi nendele meestele - kokanduse grupi. /.../ või me korraldame infojagamise kohtumisi seoses terviseprobleemidega, võib-olla noortele seoses seksuaalsete teemadega. Millised vajadused sul on, mida sa pead tegema, et ennast kaitsta, mis on... kirjutamata reeglid, kui sa käid kohtamas Soome tüdrukuga /.../."

Lisaks eelnevale tõi Soome praktik näite nende teenistuse koostööst lasteaedadega, mille eesmärk on pakkuda alla 3-aastaste lastega kodus olevatele vanematele keeleõppe võimalust ning samas tutvustada neile varakult oma kogukonna lasteaeda. Samal ajal, kui lapsevanemad õpivad keelt, hoolitseb laste eest asutuse personal. Lisaks eelnevale on see oluline sotsiaalse toe ja võrgustiku kasvatamise koht.

Seega võib öelda, et Soome praktika näitlikustab hästi, kuidas lõimumine vajab nii erinevate spetsialistide kui ka laiemalt eri sektorite ja organisatsioonide vastutuse võtmist ja koostööd. Ka Turner ja Herlihy (2009) rõhutavad, et töös pagulastega on vajalik multiprofessionaalne lähenemine ja täpne hindamine nii inimese füüsilisele, emotsionaalsele kui sotsiaalsele osale. Terviklik lähenemine pagulaste vajadustele võtab arvesse nende mitmekülgseid vajadusi ja pakub seega kohanemisel ka mitmekülgsemat toetust.

Sotsiaalsete ühenduste toetamine

Kuna Soome praktika põhineb kohaliku omavalitsuse töötajate suhetel Vantaas elavate pagulastega, võib öelda, et sellega tugevdatakse sihtrühma sotsiaalseid ühendusi. Sotsiaalne ühendav kapital on seotud inimeste vaheliste usaldavate suhetega institutsioonide ja formaalse võimu kontekstis (Szreter ja Woolcock, 2004).

Pagulased on tihtipeale põgenenud kriisides ja korrumppeerunud riikidest, mille põhjal võib arvata, et nende usaldus ametlike institutsioonide ja võimuorganite vastu on kannatada saanud. Samuti võivad rahvusvahelise kaitse saajaid mõjutada negatiivsed kogemused vastuvõtva riigi ametnikega asüülitaotlemise protsessist.

Seega on Vantaa linna sotsiaalteenistuse praktika näide sellest, kuidas pagulaste sotsiaalseid ühendusi taastada. Positiivsete ja usaldavate suhete loomine avaliku sektori ja riiki esindavate inimestega on oluline, kuna see tõstab üleüldist turvatunnet ja usaldust vastuvõtva ühiskonna vastu, mis omakorda toetab pagulaste lõimumist.

3.3 Taani praktiku kirjeldused seoses sealse lõimumispraktikaga

Taani praktiku kirjeldustes seoses “Mindspring” grupiprogrammiga tulid kõige olulisemana esile vaimse tervise ennetamise ja pagulaste ressursidega seotud teemad ning grupiprogrammi kolm võtmelementi.

Vaimse tervise teemade teadlikkuse tõstmine

“Mindspring” grupiprogrammide eesmärk on ennetada vaimse tervise ja sotsiaalseid probleeme värskelt Taanis rahvusvahelist kaitset saanud pagulaste seas (About..., 2019). Seejuures rõhutas Taani praktik, et gruppides ei ole tegemist ei õpetamise ega nõustamisega, vaid millegi nende kahe vahepealsega, eelistades seda kutsuda “kaasa aitamiseks”.

T: “Niiet see peab toimuma rohkem vaimse tervise teemadel harimise tasandil, kus sa räägid grupiga sellest, mis ON trauma, kuidas see võib sind mõjutada, mis on selle sümptomid ja mida sa saad teha, et ennast aidata, kui sa märkad mõnda sümptomit.”

Praktiku sõnul on gruppide näol tegemist eelkõige “kaasa aitamisega”, kus pagulastel aidatakse uusi mõtteid, perspektiive ja refleksioone leida, et iseenda, oma pere ja vaimse tervise eest veel paremini hoolitseda. Seejuures ei laskuta liiga sügavalt traumaatilistesse isiklikesse teemadesse, kuna neid pole võimalik grupis lahendada. Samuti ei ole grupiliikmed passiivsed õppijad, vaid neilt küsitakse küsimusi, aidates kaasa nende suuremale kaasatusele iseenda elus.

Pagulaste ressursid

Taani praktiku kirjeldusest tuleb esile, et “MindSpring’i” aluseks on veendumus, et igas inimeses on olemas ressursid ja nende esile toomiseks on vaja luua loomulik, toetav ja avatud keskkond.

Praktiku sõnul jäävad kliendi ja professionaali suhetes pagulaste ressursid tihtipeale avastamata, kuna abistaja ja abisaaja rollid võivad takistada pagulasel end vabalt ja enesekindlalt tunda. Seda kinnitavad tema sõnul nende grupijuhtide ütlused, kes lisaks “MindSpring” gruppide toetamisele igapäevaselt pagulastega professionaalses kontekstis töötavad. Nad on öelnud, et vahel kohtavad nad grupis sama rahvusvahelise kaitse saajat, keda on üks-ühele nõustanud, ja on üllatunud sellest, millised ressursid ja mõtted neis “peidus” on.

Turvalise ja avatud keskkonna loomist toetab grupiformaat, kus osalejate arv on piiratud ning igal inimesel on ühelt poolt võimalus olla kuulatud ja oma kogemusi jagada ja teiselt poolt ei ole keegi sunnitud kaasa rääkima.

T: “Nii et ma arvan, et sa pead kohtuma inimestega ruumis, mis on avatud ja piisavalt suur, et nad saaksid jagada mis iganes on nende jaoks oluline.”

Sellise keskkonna loomist toetavad praktiku sõnul ka n-ö mängureeglid, mille osas grupi esimesel kohtumisel kokku lepitakse. Esiteks lepitakse kokku üksteise austamises ja konfidentsiaalsuses, seejärel võivad grupiliikmed ise otsustada, kas mõne muu kokkuleppe lisamine on nende jaoks oluline.

MindSpring'i võtmeelemendid

Lisaks rõhutas Taani praktik kolme põhimõtet, millel grupid põhinevad: grupid viiakse läbi grupiliikmete emakeeles, grupe viiakse läbi pagulaselt-pagulasele põhimõttel ning kõik gruppides käsitletakse teemasid, mis on seotud eksiilis elamisega.

1) Emakeeles suhtlemine ei lihtsusta ainult enese väljendamist ja teiste mõistmist, vaid aitab praktiku sõnul grupis tõstatavate teemadega suuremat isiklikku kontakti leida. Gruppides kasutatakse tõlki vaid selleks, et vahendada grupiliikmete ja grupijuhi abistaja vahelist suhtlust. Grupijuhi abistaja on professionaal sotsiaaltöö või pedagoogika valdkonnast, kellel on gruppide läbiviimise toetamisel nii praktiline korralduslik kui ka vabatahtliku pagulastaustaga grupijuhi toetamise roll.

2) Pagulaselt-pagulasele põhimõte “MindSpring”-is tähendab seda, et grupe juhivad pagulastausta ja grupiliikmetega sama emakeelt kõnelevad vabatahtlikud, kes on Taani ühiskonnaga kohanemise protsessi juba varasemalt läbi teinud. Ühelt poolt on ka pagulastaustaga grupijuhid “MindSpring”-i sihtrühm, kuna neil aidatakse teenusesaaja rollist teenusepakkuja rolli edasi liikuda. Samas tagab nende taust grupis suurema usalduse ja grupiliikmete kindluse selles, et grupijuht oskab end grupis arutletavate teemadega seostada. Ka Ting-Toomet ja Dorjee (2019) toovad välja, et sama või sarnase etnilise taustaga uues ühiskonnas hästi kohanenud inividid võivad olla oluliseks eeskujuks äsja saabunud pagulastele ja teistele sisserändajatele ning sisendada neis lootust ja enesekindlust, kuna nad

on läinud läbi sarnastest kultuurišokki tekitavatest kogemustest ja neist terviklikuna välja tulnud.

3) Eksiilis elamisega seotud teemade fookus tagab ühelt poolt selle, et kõik teemad on grupiliikmete jaoks relevant. Samas rõhutab selline fookus seda, et mitte inimesed, kes pidid oma kodumaalt põgenema, ei ole probleemsed, vaid olukord, millesse nad sattusid, on probleemne.

T: *“/.../ on kindlad eksiilis elamisega seotud teemad, millega sa ((värskelt saabunud rahvusvahelise kaitse saaja)) pead tegelema. See tähendab ka, et need ei ole inimesed, individid, kes on teinud midagi valesti või kes ei funktsioneeris seesmiselt, vaid see on neid ümbritsev, mis neid survestab /.../ nagu sõda ja konflikt nende kodumaal, asjaolu, et nad pidid põgenema ja et põgenemine võis olla väga ohtlik ja hirmutav ja et nad pidid tulema uude riiki ja proovima integreeruda või asüüli saama ja uut keelt õppima /.../ kõik see.”*

3.4 Norra praktiku kirjeldused seoses sealse lõimumispraktikaga

Norra praktiku kirjeldustes seoses SOS Lasteküla projektiga “SAMMEN” tõusid esile teemad seoses saatjata alaealiste võimestamisega, suhtlusvõrgustiku laiendamisega ning koostööga kohalike kogukondadega.

Saatjata alaealiste sihtrühm

Paljudel saatjata alaealistel on selja taga pikk põgenemisteed ja kuigi nad on vanuse poolest veel lapsed, on nad pidanud kandma täiskasvanu rolli (Berg, 2018). Enamik Norras elavaid saatjata alaealisi rõhutavad, et nad tahavad olla “normaalsed noored”, käia Norra noortega samas koolis ja veeta nendega oma vaba aega (Berg, 2018). Ka Norra praktiku kirjeldustes tuli mitmel korral välja saatjata alaealiste haavatavus nii nende põgenemistausta kui perekonnast eraldatuse tõttu.

N: *“Nad on väga haavatav noorte grupp. Ee, arvestades nende teekonda ja sellele eelnenud kogemusi ja et, et nad on tulnud siia ilma oma perekonnata. Nad on väga üksi mitmes mõttes.”*

Lisaks pagulastaustast tulenevale haavatavusele tõi praktik välja struktuursed sihtrühma lõimumist takistavad elemendid nagu elukoha ja hariduse korraldus, mille tõttu puuduvad pagulastaustaga noortel loomulikud sotsialiseerimise võimalused kohalike omaealistega. Samas tõi Norra praktik välja ka teistsuguse perspektiivi saatjata alaealistel, viidates haavatavuse kõrval ka nende tugevustele.

N: *“Kui sa oled kogu selle tee reisinud ja iseseisvalt Norra jõudnud, siis sa oled ilmselgelt väga tugeva tahtega ja otsustuskindel inimene.”*

Ka de Haas (2014) on rõhutanud, et oma koduriigist põgenemine eeldab inimese võimet oma eesmärged ellu viia ja suutlikkust nagu majanduslikud ressursid, sotsiaalsed kontaktid, teadmised ja füüsiline võimekus. Norra praktik tõi seejuures välja kohaliku kogukonna vastutuse neid ressursse märgata ja pagulastaustaga noori mitmekülgselt toetada, et nad ei jääks eemale ja isolatsiooni, vaid täidaksid oma potentsiaali saada aktiivseks osalejaks ühiskonnas.

Lõimumine läbi kaasamise

Norra praktik rõhutas korduvalt projekti alusväärtuseid, milleks on noorte osalemine võrdsetel alustel. Kuigi kõikide gruppide kohtumisi toetab täiskasvanud grupijuht, on peamine rõhk noorte endi aktiivsusel, osalemisel ja panusel. Täiskasvanu roll on ühelt poolt noortele piisavalt ruumi anda, et nad saaksid ise otsuseid vastu võtta ja vastutust kanda, ning teiselt poolt noori vajadusel suunata, motiveerida ja toetada. Praktik tõi välja, et grupijuhid julgustavad noori midagi uut proovima ja laiendavad nende valikuvõimalusi, mis omakorda tagab selle, et noored on tegevustes võrdsed. Seejuures ei pea iga kohtumine olema äärmiselt põnev ja väljakutset esitav - mõnedel kohtumistel veedetakse lihtsalt mugavas keskkonnas aega, süüakse ja aetakse juttu. Samuti saavad noored projekti lõppedes tunnistuse, mis on justkui kinnitus sellele, et nad on kogukonnaelus osalenud ja et neid tunnustatakse selle eest.

N: *“Aga see on oluline, et sa tunnend ennast osana oma kohalikust omavalitsusest ja et sa saad osaleda võrdsetel alustel kõigi teistega, kes seal elavad.”*

Igas grupis osaleb 3-4 saatjata alaealist ja pagulastaustaga noort. Grupi suurus tagab selle, et iga noor saab tähelepanu ja kannab mingit rolli. Norra praktik rõhutas, et iga noort oma kogemuste ja mõtetega nähakse gruppides ressursina.

N: *“/.../ inimesed ((teised grupiliikmed)) näevad sind, kuulevad sind, küsivad sinult, kaasavad sind arutellu. Ee sinu arvamus loeb, sa tunnend, et oled midagi saavutanud ja sa oled osa sellest väikesest meeskonnast, mis on midagi üheskoos korda saatnud.”*

Sotsiaalsete sildade loomine

Szreter ja Woolcock (2004) defineerivad sotsiaalseid sildu kui austavaid ja vastastikuseid suhteid inimeste vahel, kes teavad, et nad erinevad mingis sotsiaaldemograafilises mõttes näiteks vanuse, etnilise grupi või klassikuuluvuse poolest. Norra praktiku intervjuus tuli esile, et “SAMMEN” projekti eesmärk ei ole, et iga noor leiaks endale tingimata parima sõbra või sõbranna, vaid eelkõige lükata ümber need eelarvamused, mis panevad noori mõtlema, et *“need noored norrakad on teistsugused või need afgaani tüdrukud on teistsugused”*. Seega aitavad noortevahelised kohtumised eemaldada sellised sisemised tõkked, mis võivad takistada sotsiaalsete sildade loomist.

N: “Ja ma arvan ee, et see on hea, see on hea algus ülejäänud – kui sa tahad jätkata suhete loomisega, et sa saad aru, et oh okei, need noored inimesed, nad on tegelikult täpselt nagu mina ise: nad on huvitatud poiss-sõpradest ja neid huvitab Snapchat ja Facebook ja /.../ mõned nendest, nad tahavad samu asju, mida mina tahan.”

Samuti tõi praktik välja, et ka pealtnäha väikesed avastused “teiste” juures võivad oluliselt eelarvamusi mõjutada ja gruppide vahelist suhtlemist soodustada.

N: “/.../ üks tüdruk, kes osales meie projektis ütles, et üks väga hea asi SAMMEN’i juures oli see, et ta sai aru, et ka Norra tüdrukud võivad häbelikud olla.”

Koostöö kohalike kogukondadega

“SAMMEN” projekt põhineb vabatahtliku sektori ja kohalike omavalitsuste vahelisel koostööl ning ka praktiku kirjeldustes tõusis see teema mitmel korral esile, tuues seda välja nii projekti tugevusena kui ka nõrkusena.

Praktik nägi projekti sõltuvust kohalike omavalitsuste initsiatiivist ühelt poolt suure tugevusena, kuna see võimaldab lõimumistegevusi läbi viia inimestele lähedal olles.

N: “/.../ meie fookus on rohkem ja rohkem koostööl kohalike kogukondadega, sest see on see koht, kus inimesed elavad ja kus need noored inimesed osalevad ja kuhu oma elu rajavad. Nii et ee see on ka põhjus, miks me oleme otsustanud mitte ise neid tegevusi läbi viia, aga olla kohalikele omavalitsustele toeks, kui nad neid tegevusi initsieerivad ja ellu viivad.”

Seejuures tõi Norra praktik välja, et kuna kohalikud kogukonnad erinevad oma suuruse, töökorralduse ja võimaluste poolest, loodi piisavalt paindlik projektimudel, et omavalitsused saaksid seda vastavalt vajadustele kohandada. Projektide läbiviimise usaldamine kohalike kogukondade kätte tagab ka selle, et arvestatakse noorte eripärade ja individuaalsete vajadustega.

Samas oli praktiku järgi suureks väljakutseks, et kohalikud omavalitsused pole võtnud nii suurt vastutust, kui algselt loodeti. Projekti rahastus lõppeb 2019. aasta lõpus ning peale seda saavad omavalitsused “SAMMEN”-iga jätkata vaid siis, kui nad rahastamise enda peale võtavad.

N: “/.../ meie mõtted olid algusest peale, et me /.../ anname kohalikele omavalitsustele tõuke, et näidata, et see on üks viis kuidas selle sihtrühma kaasamist või lõimumist toetada /.../ ja siis aidata neil /.../ alustada ja siis omavalitsus ise võtab praktika juhtimise ja rahastamise üle.”

Seega tuli praktiku kirjeldustest välja see, kui oluline on, et kohalikud kogukonnad pagulaste lõimumise eest vastutist võtavad – mis tähendab ka finantsilist panust. Seejuures on ka “SAMMEN” projekti haavatavuseks see, et projekti jätkusuutlikkus sõltub täielikult sellest, kas omavalitsused otsustavad selle rahastamise üle võtta või mitte.

KOKKUVÕTE

Uurimistöö eesmärk oli kirjeldada pagulaste lõimumispraktikaid, tuginedes Soome, Taani ja Norra praktiku kirjeldustele ja tõlgendustele.

Lähtuvalt uurimistöö eesmärgist püstitasin järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad antud riikide praktikud lõimumisprotsessi?
2. Millised on antud riikide praktikute tõlgendused seoses pagulaste lõimumist takistavate ja soodustavate teguritega?
3. Mida räägivad praktikud seoses antud riikide lõimumisipraktikatega?

Uuringu tulemusena selgus, et lõimumist toetavad praktikud tõlgendavad lõimumist pikaajase, mitmekülgse protsessina, milles kannavad vastutust nii rahvusvahelise kaitse saajad kui vastuvõttev ühiskond. Samuti tuli välja pagulaste kui heterogeense grupiga arvestamise olulisus lõimumisprotsessi juures.

Samuti tuli välja, et oluliste lõimumist mõjutavate teguritena näevad praktikud nii vastuvõtva ühiskonna kui pagulaste kohta leviva informatsiooni tõelevastavust, pagulastega seotud avalikku diskursust ning pagulaste vaimse tervisega seotud probleeme.

Praktikud tõid oma konkreetsete lõimumispraktikatega seoses välja erinevaid nende jaoks olulisi aspekte. Vantaa linnavalitsuse sissereändajate teenistus näitlikustab hästi multiprofessionaalse meeskonna olulisust pagulaste mitmekülgse lõimumise toetamisel. Samuti toetab teenistuse praktika usalduslike suhete loomist linnas elavate pagulaste ja avaliku sektori töötajate vahel, suurendades pagulaste sotsiaalset kapitali.

Taani Pagulasabi grupiprogramm “MindSpring” tõstab pagulaste teadlikkust vaimse tervisega seotud probleemide osas ning toetab sihtrühma ressursside esiletulemist loomulikus ja avatud keskkonnas. Praktika põhineb võtmeelementidel, milleks on gruppide läbiviimine osalejate emakeelest, pagulaselt-pagulasele põhimõte ning eksiilis elamisega seotud teemade käsitlemine.

Norra SOS Lasteküla projekt “SAMMEN” toetab saatjata alaealiste lõimumist läbi nende aktiivse kaasamise ning loob võimalusi kontaktide loomiseks kohalike Norra noortega. Samuti näitlikustab projekt kohalike kogukondade ja vabatahtliku sektori koostööd ja sellega kaasnevate väljakutsete ja eelistega.

Käesolev uurimistöö keskendus lõimumisvaldkonna praktikute tõlgendustele seoses integratsiooni olemusega. Selleks, et lõimumist terviklikumalt mõista, võiks uurida ka rahvusvahelise kaitse saajate tõlgendusi lõimumisprotsessist.

Uurimistöös tõusis mitmel korral esile sotsiaalsete suhete olulisus integratsiooniprotsessis. Edaspidi võiks uurida rahvusvahelise kaitse saajate ja teiste sisserändajate suhteid uues asukohariigis, keskendudes erinevatele sotsiaalse kapitali liikidele ja nende mõjule.

KASUTATUD KIRJANDUS

About MindSpring. (i.a). Kasutatud 14.05.2019, <https://mindspring-grupper.dk/about-mindspring>

Ager, A. ja Strang, A. (2004). *Indicators of integration: final report*. London: Home Office.

Ager, A. ja Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.

Ager, A. ja Strang, A. (2010). Refugee Integration: Emerging Trends and Remaining Agendas. *Journal of Refugee Studies*, 23(4), 589-607.

Ainsaar, M. ja Beilmann, M. (2016). Eesti elanikkonna hoiakud kolmandatest riikidest sisserändajate suhtes euroopa sotsiaaluuringu andmetes. Uuringu aruanne. Tartu: Tartu Ülikool.

Berg, B. (2018). Together: youth integration project. Kasutatud 14.05.2019, https://samforsk.no/Publikasjoner/2018/94313_Rapport_together_200ex.pdf

Berry, J.W. (1991). Understanding and managing multiculturalism. *Psychology and Developing Societies*, 3, 17-49.

Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34.

Burnett, S. ja Martzoukou, K. (2018). Exploring the everyday life information needs and the socio-cultural adaptation barriers of Syrian refugees in Scotland. *Journal of Documentation*, 74(5), 1104-1132.

Craig, T., Jajua, P. M. ja Warfa, N. (2009). Mental health care needs of refugees. *Psychiatry*, 8(9), 351-354.

Crisp, J. (2004). *The Local Integration and Local Settlement of Refugees: a conceptual and historical analysis*. Kasutatud 06.05.2019, <http://www.unhcr.org/407d3b762.html>

De Haas, H. (2014). Migration theory — Quo Vadis? International Migration Institute Working Papers. November 2014 (100).

Eestisse ümberpaigutatud ja –asustatud pagulased. (i.a). Kasutatud 20.05.2019, https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/eestisse_umberpaigutatud_tabel_26.07.17.pdf

ERV. (2014). *Rände ja varjupaiga sõnaraamat*. Kasutatud 22.05.2019, <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:237853/189827/page/1>

Ezzy, D. (2002). *Qualitative analysis: practice and innovation*. Crows Nest, N.S.W.: Allen & Unwin.

Flick, U. (2006). *An introduction to qualitative research* (3rd ed.). Los Angeles etc.: SAGE Publications.

Goodkind, J., Hess, J. M., Isakson, B., LaNoue, M., Githinji, A., Roche, N., Vadnais, K. ja Parker, D. P. (2014). Reducing refugee mental health disparities: a community-based intervention to address postmigration stressors with African adults. *Psychological Services*, 11(3), 333-346.

History of UNHCR. (i.a). Kasutatud 27.05.2019, <https://www.unhcr.org/history-of-unhcr.html>

Hui, B. P. H., Chen, S. X., Leung, C, M. ja Berry, J. W. (2005). Facilitating adaptation and intercultural contact: The role of integration and multicultural ideology in dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 45, 70-84.

Hynie, M. (2018). Refugee integration: Research and policy. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 24(3), 265-276.

Immigrant Services. (i.a). Kasutatud 14.05.2019, https://www.vantaa.fi/administration_and_economy/vantaa_information/immigrants/social_and_health_services/immigrant_services

Inimõiguste ülddeklaratsioon. (i.a). Kasutatud 21.05.2019, https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/est.pdf

Kapo: sõjapõgenikud on Eestis halvasti integreerunud. (2019). *ERR*, 12. aprill. Kasutatud 20.05.2019, <https://www.err.ee/929001/kapo-sojapogenikud-on-eestis-halvasti-integreerunud>

Pagulasseisundi konventsioon (09.07.1997). *Riigi Teataja II*. Kasutatud 11.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/78623>

Rivera, H., Lynch, J., Li, J.-T., ja Obamehinti, F. (2016). Infusing sociocultural perspectives into capacity building activities to meet the needs of refugees and asylum seekers. *Canadian Psychology*, 57(4), 320-329.

Robila, M. (2018). *Refugees and Social Integration in Europe*. Kasutatud 27.05.2019, https://www.un.org/development/desa/family/wp-content/uploads/sites/23/2018/05/Robila_EGM_2018.pdf

Siseministeerium (2019). *Rändestatistika ülevaade 2014-2018*. Kasutatud 21.05.2018, https://issuu.com/siseministeerium/docs/r_ndestatistika_levaade_2014-2018

Social and health services for immigrants. (i.a). Kasutatud 14.05.2019, https://www.vantaa.fi/administration_and_economy/vantaa_information/immigrants/social_and_health_services

Solutions. (i.a). Kasutatud 19.05.2019, <https://www.unhcr.org/solutions.html>

Szreter, S. ja Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology*, 33(4), 650–67.

Ting-Toomey, S. ja Dorjee, T. (2019). *Communicating Across Cultures*. Second Edition. New York: The Guilford Press.

Turner, S. W. ja Herlihy, J. (2009). Working with refugees and asylum seekers. *Psychiatry*, 8(8), 322-324.

UNHCR (2002). *Global Consultations on International Protection: Local Integration*. Kasutatud 24.04.2019, <https://www.refworld.org/docid/3d6266e17.html>.

UNHCR (2013). *A New Beginning: Refugee Integration in Europe*. Kasutatud 28.04.2019, <https://www.unhcr.org/52403d389.pdf>

UNHCR (2014). *Global trends: 2013*. Kasutatud 31.12.2018, <https://www.unhcr.org/statistics/country/5399a14f9/unhcr-global-trends-2013.html>

UNHCR (2017). Persons in need of international protection. Kasutatud 11.04.2019, <https://www.refworld.org/pdfid/596787734.pdf>

UNHCR (2018). *Global trends: forced displacement in 2017*. Kasutatud 31.12.2018, <https://www.unhcr.org/globaltrends2017/>

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus (01.07.2006). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 11.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/1027980>

Õunpuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

LISA 1

Intervjuukava

Warm up questions

1. Please tell me about your background in working with refugees and/ or other newcomers.
2. Could you tell me briefly about your organisation and your current role there? When and how was the need for your practice/ organisation discovered?

PART I: Defining good integration practice

1. In your opinion, which elements/ conditions are necessary for successful adaptation and integration of newcomers, and especially refugees?
2. Can you bring examples of how these elements can be practically implemented as an intervention?

PART II: Understanding the practice and the success behind it

1. The specifics of the practice
  - a) Which activities are carried out to support the integration of refugees?
  - b) With these integration activities, are there any specific methods, approaches or theories that you base the activities on?
  - c) Who carries out these activities? What are the responsibilities of different actors? How does it affect the quality or effectiveness of your practice? How are they recruited (if volunteers), prepared and supported?
  - d) Who else do you collaborate or partner with? How are the responsibilities divided? Do you work with any other organisations that support refugee integration?
  - e) What are the central values or main principles of the practice/ organisation? How would you assess the influence of these values on the everyday work of the organisation/ program?
  - f) What are the expected outcomes of the practice? How do you measure the outcomes of the practice?
  - g) How is the practice/ program financed? In your opinion, is this practice sustainable in the long-term? Why/ why not?
2. In your opinion, which (of the previously mentioned) aspects make your practice successful and why? Have you set any specific goals in order to improve or change something in your practice in the near future?

PART III: Target group and the practice

1. If defined as specifically as possible, who is the target group/ are the target groups of the practice?
2. In your experience, what are the greatest integration barriers and challenges for the target group? What are the greatest resources and strengths of the target group?
3. How do you come into contact with the members of the target group or how do the members of the target group find your organisation/ program?
4. Is the target group included into planning and/ or carrying out the activities? Why/ why not? If so, then how exactly?
5. What should be especially taken into account when supporting the integration of the specific group?
6. How do you take into account the individuality of each client in your activities/ interventions?

PART IV: Community (national environment) and the practice

1. Which resources in your country support your practice and the integration of refugees and your target group in general?
2. Which elements or factors in your country counteract the practice and the integration of refugees and your target group in general?

PART V: Reflecting on and learning from the experiences

1. What has worked well in your practice and what do you wish other organisations/ communities would do more often?
2. What have been your biggest challenges? Is there anything other organisations/ communities could avoid, if they learned from your experience?
3. In your opinion, which aspects of your practice could be applied elsewhere? What should especially be taken into account?

Final questions

1. Is there anything you would like to add or anything important that I did not ask?
2. In case of any further questions, can I contact you again?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura Tiitus

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

“Pagulaste lõimumispraktikad Soome, Taani ja Norra näitel: praktikute kirjeldused ja tõlgendused”,

mille juhendaja on Merle Linno

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Laura Tiitus

29.05.2019